

A L E K S E J B U R O V

KAROLINGŲ EPOCHOS
VOKIEČIŲ AUKŠTAIČIŲ
LITERATŪRA

Hildebrando giesmė, Muspilli giesmė, Liudviko giesmė

Vilniaus universitetas
Filologijos fakultetas

Aleksej Burov

Karolingų epochos vokiečių aukštaičių literatūra

Hildebrando giesmė, Muspilli giesmė, Liudviko giesmė

Vilnius (2017)

Apsvarstė ir rekomendavo išleisti

Vilniaus universiteto Vokiečių filologijos katedra

(2016-12-22, protokolo Nr. 213)

Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto taryba

(2017-01-06, protokolo Nr. 5)

Recenzavo:

Prof. dr. Genovaitė Dručkutė

(Vilniaus universitetas)

Prof. dr. Sigita Barniškienė

(Vytauto Didžiojo universitetas)

ISBN 978-609-459-810-4

TURINYS

Pratarmė ... 5

1. Įvadas: epocha, kalba, literatūra ... 7

2. Senųjų vokiečių aukštaičių giesmės

2.1. Hildebrando giesmė ... 18

2.2. Muspilli giesmė ... 28

2.3. Liudviko giesmė ... 40

3. Senųjų vokiečių aukštaičių giesmių vertimas į lietuvių kalbą

3.1. Hildebrando giesmės vertimas ... 48

3.2. Muspilli giesmės vertimas ... 51

3.3. Liudviko giesmės vertimas ... 55

4. Lietuvių-vokiečių kalbų sąvokynas ... 58

5. Literatūra ... 59

Pratarmė

Ši mokomoji priemonė skirta pirmosios pakopos studentams, studijuojantiems vokiečių filologiją, taip pat visiems, besidomintiems Ankstyvųjų viduramžių literatūra. Pagrindinis dėmesys skiriamas Karolingų epochos vokiečių aukštaičių literatūrai. Šiuo darbu nesiekama apžvelgti visos nagrinėjamos epochos literatūros. Autoriaus keliamas tikslas – supažindinti skaitytoją su Karolingų epochos literatūros raidos tendencijomis. Šiam tikslui pasiekti priemonėje analizuojamos trys giesmės: *Hildebrando giesmė (Hildebrandslied)*, *Muspilli giesmė (Muspilli)*, *Liudviko giesmė (Ludwigslied)*. Remiantis šių giesmių analize, skaitytojas supažindinamas su Didžiojo tautų kraustymosi epochos įvykius vaizduojančia herojine literatūra, Biblijos turiniu paremta religine poezija ir krikščionišką herojine poezija.

Įvade pristatoma Frankų valstybės istorinė raida nuo Karolio Martelio (714-741) iki Liudviko V (966-987). Ypatingas dėmesys skiriamas Karolio Didžiojo (768-814) pradėtoms švietimo bei valstybės valdymo reformoms, taip pat Karolingų dinastijos atstovų santykiams su Romos katalikų bažnyčia. Be to, leidinio įvade aptariamos aplinkybės, prisidėjusios prie pirmųjų rašto paminklų vokiečių aukštaičių bei žemaičių kalbomis atsiradimo, nušviečiama rašto paminklų raida nuo glosų bei religinio turinio tekstų vertimų iki savarankiškų meno kūrinų.

Leidinyje pateikiamos *Hildebrando*, *Muspilli* ir *Liudviko giesmių* analizės aspektai – mokslininkams žinomo rankraščio atsiradimas, formalūs jo ypatumai, istorinių įvykių, lėmusių giesmių užrašymą, aptarimas, detalus giesmių siužeto pristatymas bei interpretacija, eilėdaros principų analizė. Analizuojamų kūrinų ištraukos šiame darbe pateiktos originalo kalba. Taip siekiama supažindinti skaitytoją su Karolingų epochos meno bei estetikos principais, taip pat atkreipti dėmesį į Europos meno raiškos įvairovę.

Leidinyje pateikiamas analizuojamų giesmių vertimas. Tai – pirmasis šių kūrinų vertimas į lietuvių kalbą. Iki šiol Lietuvos skaitytojai galėjo mėgautis tik Vlado Nausėdos iš vidurinėsios vokiečių aukštaičių kalbos išvertais epais *Nibelungų giesmė* (1980) bei *Gudruna* (2002), taip pat Sigito Račiūno 1980 m. išleisto romano *Vargšas Heinrichas* vertimu (autorius Hartmanas Auė).

Verčiant giesmes iš senosios vokiečių aukštaičių kalbos buvo siekiama kuo tikslesnio vertimo tiek turinio, tiek formos lygmeniu (vidinis rimas, žodžių tvarka). Būtent dėl šios priežasties prie lietuvių kalba parašytų eilių pripratusiam skaitytojui giesmės gali pasirodyti keistos, svetimos, sunkiai suprantamos. Kalbinė raiška dažnai neatitinka šiuolaikinių normų, principų. Ji ir negali atitikti.

Giesmės sukurtos prieš daugiau nei tūkstantį metų. Jos užrašytos kita kalba, kitoje kultūrinėje, socialinėje bei politinėje terpėje. Tačiau skaitytojas nepaliekamas akistatoje su „svetimybe“ – Ankstyvųjų viduramžių realijos aiškinamos išnašose. Daug informacijos, padedančios suprasti meninį tekstą, pateikiama analizuojant kūrinius. Nepaisant pastangų priartėti prie originalo, reikia pripažinti, kad tam tikrų senajai vokiečių aukštaičių poezijai būdingų principų teko atsisakyti. Taip dėl milžiniškų skirtumų tarp senosios vokiečių aukštaičių poezijos eilėdaros principų bei dabartine lietuvių kalba paremtos poezijos eilėdaros principų buvo atsisakyta bandymų perteikti aliteraciją.

Priemonėje pateikiamas trumpas vokiečių-lietuvių kalbų sąvokynas, kuriame pristatomos pagrindinės sąvokos, susijusios su leidinyje nagrinėjamomis temomis. Jis gali būti naudingas skaitant dalykinę literatūrą vokiečių kalba. Leidinio pabaigoje skaitytojas ras išsamų literatūros sąrašą, kuris gali tapti pagrindu tolesniam domėjimuisi Ankstyvųjų viduramžių literatūra (pvz., rašant bakalauro darbą).

Šią mokomąją priemonę galima naudoti tiek savarankiškam darbui (pvz., kaip pagrindinį šaltinį rengiant pranešimą), tiek darbui su studentais auditorijoje. Šiuo tikslu po kiekvieno aptarto skyriaus pateikiami klausimai. Klausimais siekiama ugdyti ne vien gebėjimus atrinkti tikslią informaciją bei ją referuoti, bet, remiantis perskaityta medžiaga, daryti apibendrinamąsias išvadas. Be to, priemonėje daug dėmesio skiriama giesmių kalbos ypatumams aptarti, dėl to mokomąją priemonę galima įtraukti į vokiečių kalbos raidos kursą. Integruojant šį leidinį į vokiečių kalbos raidos kursą, siūloma naudotis kiekvieno skyriaus pabaigoje pateiktomis ištraukomis iš analizuojamų giesmių.

1. Įvadas: epocha, kalba, literatūra

Pirmieji Karolingai buvo įtakingi Merovingų dinastijos majordomai¹. Jų įtaka valstybėje ypač išaugo 732 m., kai Karolis Martelis (688-741), sumušęs maurus Puatjė (Poitiers) mūšyje, sustabdė islamo veržimąsi į Galiją ir tapo karalystės didvyriu. Mirus karaliui Teodorikui IV (712-737), Karolis Martelis tapo faktiniu, nors oficialiai ir nepaskelbtu Frankų valstybės karaliumi. Po jo mirties jo vyresnysis sūnus Karlomanas (706/708-754) paveldėjo Austraziją, Alemaniją bei Tiuringiją (be Bavarijos), o antrasis sūnus Pipinas Trumpasis (714-768)² – Neustriją, Burgundiją bei Provansą (be Akvitanijos). Norėdami išvengti karo, broliai susitarė pakelti karaliumi Merovingų dinastijos atstovą – Childeriką III (717-754). Jis, kaip daugelis VIII a. Merovingų karalių, buvo nominalus valdovas, tačiau tikrais suverenais tapo Karlomanas ir Pipinas. 743 m. broliams pavyko palaužti Bavarijos hercogą Odilą, kuris pripažino frankų siuzerenitetą³, o 745 m. išplėsti savo valdžią Akvitanijoje.

Anot Kniefelkampo (2003, 61), prie jaunųjų valdovų valdžios įtvirtinimo reikšmingai prisidėjo katalikų bažnyčia, kuri atvirai palaikė Karolingų dinastijos iškilimą. Dar popiežius Grigalius III (731-741) savo laiškuose Karolį Martelį tituluodavo *subregulus*, t. y. vicekaraliumi ir neslėpė pasiryžimo paremti valdžios perėjimą iš Merovingų į Karolingų rankas. Karlomanas ir Pipinas savo ruožtu rėmė bažnyčios ekspansiją į rytus bei šiaurę nuo Frankų karalystės. Ypatingo prielankumo sulaukė vyskupo Vinfrido Bonifaco (673-754/755) iniciatyvos. Broliai grąžino jam dalį dar tėvo nusavinto bažnyčios turto ir garantavo bažnyčios teisę į dešimtinę. Sulaukęs finansinės bei politinės paramos, vyskupas ėmėsi misijų į frizų ir saksų žemes bei naujų vyskupijų, tarp jų Biuraburge, Viurcberge, Erfurte, steigimo. Jo iniciatyva buvo įsteigtas ir vienas reikšmingiausių Viduramžių epochos Fuldos vienuolynas⁴.

747 m. atsisakęs valdžios Pipino naudai, Karlomanas įstojo į vienuolyną. Manoma, kad tai buvo savarankiškas apsisprendimas, paremtas giliu pamaldumu bei nusivylimu politika bei valdžia. Šitaip Pipinui atsivėrė kelias į vienvaldystę. Vienintelė kliūtis liko karalius Childerikas III. 751 m., neturėdamas didikų paramos bei finansinių galimybių atremti pasikėsinimą į valdžią, Childerikas III buvo nuverstas nuo sosto ir kartu su sūnumi Teoderiku išsiųstas į vienuolyną. Dar tais pačiais metais lapkritį frankų didikai prisiekė Pipinui ir paskyrė jį karaliumi. Įteisinant Pipino valdžią,

¹ Majordomas – rūmų valdytojas Frankų valstybėje, aukščiausias valstybės pareigūnas. Pradžioje majordomus skirdavo karaliai, bet laikui bėgant majordomai tapo tikrais valstybės valdovais, o karaliai atlikdavo tik nominalias funkcijas.

² Vokiečių istoriografijoje – *Pippin der Jüngere* (Jaunesnysis).

³ Siuzerenitetas – feodalo senjoro viršenybė vasalo atžvilgiu.

⁴ Vienuolynas buvo įkurtas 744 m. ir turėjo egzempcijos privilegiją, kurią suteikdavo popiežius ir kuri garantavo vienuolyno laisvę nuo vietinio vyskupo jurisdikcijos.

vieną reikšmingiausių funkcijų atliko bažnyčia. Po įprasto omažo⁵ bei paskyrimo naujas karalius buvo pateptas aliejumi. Šį patepimą, primenantį Senojo Testamento karalių patepimą, atliko, anot analų, germanų tautų apaštalu vadinamas vyskupas Bonifacas (Knefelkamp 2003, 63). Tai buvo iki tol neregėtas aktas, įteisinantis karaliaus valdžią. Paskiriant Merovingų dinastijos atstovą karaliumi toks aktas nebuvo reikalingas, kadangi dinastijos valdžia buvo grindžiama kraujo teise, pagal kurią tik Merovingų giminės atstovas galėjo tapti karaliumi. Bažnyčios padedami, Karolingai sukūrė naują koncepciją: karaliumi ne gimstama, bet tampama Dievo malone. Šios malonės sergėtoja – bažnyčia, o tiksliau jos galva, t.y. Romos vyskupas, vykdamas *vicarius Christi* funkcijas, turintis teisę paskelbti frankų karaliumi ir ne Merovingų giminės atstovą (Angenendt 1990, 284).

Padedant bažnyčiai, 763–764 m. buvo taip pat parašytas *Lex salica* (Salijų kodeksas) – karaliaus Chlodvigo I (466–511 m.) laikus menantis germanų genčių teisinis. Jo preambulėje frankų tauta (*gens*) įvardijama kaip Dievo išrinktoji bei Kristaus mylimoji tauta, kuriai Dievas pavedė valdyti Frankų valstybę. Svarbu nepamiršti, kad Frankų valstybė nebuvo sukurta tautiniu pagrindu. Ji apėmė įvairių genčių (alemanų, burgundų ir kitų) teritorijas. Tačiau, anot Haubrichso (1995, 5), frankų gentis sudarė šios valstybės politinį elitą, iš kurio buvo renkamas karalius. Prologas turėjo pabrėžti valdančiojo elito sakralinę paskirtį ir kartu apsaugoti jį nuo bandymų kvestionuoti frankų dominavimą karalystėje, kuris ypač dažnai pasigirdavo iš Bavarijos bei Akvitanijos. Būtent į šią preambulėje suformuluotą koncepciją vėliau meistriškai atsigręžė *Liudviko giesmės* autorius, polemizuodamas su bažnyčia dėl karališkos valdžios prigimties.

Mirus karaliui Pipinui (768), karalystė ir vėl buvo padalyta į dvi dalis sūnums: Karoliui atiteko šiaurinė dalis, o Karlomanui – pietinė. Akvitanija buvo padalyta abiems broliams, dėl to nuo pat pradžių atsirado trintis ir kilo konfliktų. Galima tik spėlioti, kaip būtų susiklosčiusi Frankų valstybės, o su ja ir visos Vakarų civilizacijos istorija, jei ne staigi Karlomano mirtis 771 m., kuri Karoliui atvėrė galimybę sujungti suskilusią valstybę. Užsitikrinęs bažnyčios palaikymą bei priėmęs mirusio brolio vasalų priesaiką, jis pradėjo karinę kampaniją prieš saksus ir langobardus.

Karolis, be jokios abejonės, buvo talentingas karo vadas. 772 m. jis užėmė didžiausią saksų tvirtovę Eresburgą ir nugriovė Irminsulį – medinį stulpą, turėjusį kultinę paskirtį bei buvusį germanų pagoniškos pasaulėjautos simboliu⁶. Vakaruose Karoliui pavyko sukurti Ispanijos marką – teritoriją,

⁵ Omažas – Vakarų Europos vasalinės sutarties sudarymo apeigos (būsimasis vasalas klūpsčias, delnais įsirėmęs į senjoro rankas, prašydavo priimti jį į vasalus; senjoras jį pakeldavo ir pabučiuodavo).

⁶ Apie Irminsulį 863 m. rašė Fuldos vienuolis Rudolfas: „Jie garbindavo po atviru dangumi vertikaliai stovintį nemažo dydžio medžio kamieną, kurį jie vadindavo savo gimtąja kalba *Irminsul*, kas lotynų kalboje reiškia *columna universalis* (lt. „visatos stulpas“), ant kurios, taip sakant, laikosi visata“. Cituota pagal Schröder (1933, § 63, 103).

vėliau tapusia Rekonkistos placdarmu. 774 m. jis palaužė langobardų karaliaus Deziderijaus († 786) pasipriešinimą. Nuo šiol jis pasirašydavo frankų ir langobardų karaliaus titulu. Jo politinius bei karinius pasiekimus vainikavo netikėtas popiežiaus Leono III (795-816) sprendimas karūnuoti Karolį imperatoriumi ir tokiu būdu atkurti Vakarų Romos imperiją, sunykusią po to, kai 476 m. germanų kilmės generolas Odoakras (435-493) nuvertė nuo sosto imperatorių Romulą Augustulą (461-476)⁷. 800 m. gruodžio 25 d. Kalėdų Mišių metu popiežius priėjo ir uždėjo Karoliui ant galvos karūną, paskelbdamas jį imperatoriumi. Pasak Karolio Didžiojo biografo Einhardo, Leono III žingsnis frankų karaliui buvo nemaloni staigmena. Einhardas rašė: „(Karolis) tvirtino, jog tą dieną, nors ir buvo labai didelė šventė, nebūtų žengęs į bažnyčią, jei būtų iš anksto žinojęs popiežiaus sumanymą“ (skyrius 28).

Europos vystymuisi išskirtinę reikšmę turėjo Karolio pradėtos reformos švietimo, kultūros bei religijos srityse. Švietimui Karolis Didysis skyrė ypatingą dėmesį. Anot Erbo (1976, 259), imperatorius, kaip ir kiti ankstyvieji Viduramžių valdovai, turėjo daug išsilavinimo spragų, todėl švietimo reformą jis pradėjo nuo savęs bei savo artimiausios aplinkos. Šiam tikslui buvo įkurta vadinamoji Dvaro akademija. Tai nebuvo akademinė institucija dabartine prasme. Joje Karolis kartu su artimiausios aplinkos žmonėmis susitikdavo su menininkais, filosofais, teologais ir kitais VIII a. intelektualais neformalaus pokalbio. Susitikimo metu buvo skaitomos ištraukos iš Šventojo Rašto, patristinės literatūros, filosofinių traktatų ir pan., kurios vėliau buvo aptariamoms.

Vienas reikšmingiausių žingsnių švietimo srityje žengtas 789 m. Tais metais pasirodžiusiose kapituliarijose⁸ *Admonitio generalis* karalius nurodė visos karalystės vyskupams ir abatams steigti mokyklas prie katedrų bei vienuolynų. Juose berniukai buvo mokomi gramatikos (skaityti bei rašyti), giedojimo bei tikėjimo pagrindų. Be to, vienuolynams buvo patikėta užduotis išsaugoti antikinius rašytinius paminklus. Vykdydami šią užduotį, vienuolynai tapo didžiuliais skriptoriumais, kuriuose ranka buvo perrašinėjami religiniai ir pasaulietiniai tekstai. Remiantis Antikos bei Bažnyčios Tėvų raštais, buvo atgaivinta lotynų kalba, kuri iki pat Naujaisiais laikais tapo Vakarų civilizacijos mokslo, kultūros, religijos bei administracijos kalba (Petrauskas 2005, 9). Taip pat buvo steigiamos bibliotekos, kurios, valdant Liudvikui Pamaldžiajam (813-840), tapo neatsiejama kiekvieno vienuolyno dalimi. Lyginant su dabartinėmis bibliotekomis, jų katalogai nebuvo gausūs. Viename garsiausių ir turtingiausių Liudviko Pamaldžiojo laikų Reichenau

⁷ Odoakro iškilimas ir jo žūtis nuo rytų gotų karaliaus Teodoriko Didžiojo rankų Viduramžiuose tapo itin vertinamo kūrinio ciklo apie Ditrichą istoriniu pagrindu. Šiam ciklui priklauso taip pat ir šioje mokomojoje priemonėje pristatoma *Hildebrando giesmė*.

⁸ Kapituliarijos (dgs.) – Karolingų dinastijos frankų karalių įstatymai, įsakymai, nurodymai, instrukcijos.

vienuolyne buvo apie 450 rankraščių. Tačiau nereikėtų pamiršti, kad Viduramžių epochos rankraštis – tai ne iš pigių popieriaus lapų sudaryta knyga, bet iš avies arba veršio odos pagaminta bei brangiais ornamentais papuošta prabangos prekė, kurią sau leisti galėjo itin pasiturintis visuomenės sluoksnis (Weddige 2003, 29-32). Siekiant suvienodinti rankraščių raštą, Karolio Didžiojo dvare buvo sukurtas kaligrafinis raštas, kuris pasklido po visą karalystę ir tapo privalomu visuose skriptoriumuose iki pat XI a. Šis raštas vėliau pavadintas Karolingų minuskulu.

Karolis Didysis turėjo aiškia bažnyčios bei valstybės koegzistavimo viziją, pagal kurią bažnyčia turi būti integruota į valstybės kūrimą bei jos valdymą. Iš vyskupų ir abatų buvo reikalaujama ne vien lojalumo valdovui, bet ir valstybinio mąstymo. Net bažnyčios sinodai, kurių sušaukimo privilegiją Karolis pasiliko sau, turėjo tarnauti bendram tikslui – valstybės valdymui. 794 m. Frankfurte vykusiame sinode, be teologinių klausimų, tokių kaip Toledo vyskupo eretinių pažiūrų pasmerkimas, sinodas turėjo nustatyti grūdų kainą, apsvarstyti Bavarijos hercogo malonės prašymą, pritarti pinigų reformai (Haendler 1985, 79-80). Sinodų priimti nutarimai įsigaliodavo tik po valdovo pritarimo, o vyskupai kartu su grafais turėjo užtikrinti suvereno įstatymų vykdymą. Erbo (1976, 284) teigimu, bažnyčiai buvo patikėta užrašyti vietinių germanų teises ir jas adaptuoti pagal naujas realijas. Taip pat ir vienuolynai visų pirma turėjo tapti ne asketiško gyvenimo tvirtovėmis, bet valstybei tarnaujančiomis mokslo buveinėmis. IX a. tokie centrai buvo Sankt Galeno, Fuldos bei Reichenau vienuolynai. Tačiau jau Karolio Didžiojo sūnus Liudvikas I (778-840) ėmėsi pastangų gražinti vienuolynus į asketiškumo kelią. Imperatoriaus iniciatyva visoje Frankų valstybėje vienuolių gyvenimą nuo šiol reglamentavo *Regula Benedicti* – šv. Benedikto iš Nursijos (480-547) suformuluota regula. Šv. Benedikto supratimu, vienuolis⁹ (gr. *μοναχός* (monachos) – pašauktas asketiškam gyvenimui bendruomenėje. Savo gyvenime jis privalo vadovautis dviem principais: *ora et labora*, t. y. melstis ir dirbti. Tarnystė valstybei bei aktyvus dalyvavimas jos valdyje reguloje nebuvo numatyti.

Siekdami valdymo efektyvumo bei norėdami užtikrinti vasalų lojalumą, frankų karaliai privalėjo nuolat keliauti po savo valdas. Šiam tikslui jau Pipino laikais buvo sukurtas rūmų tinklas (vok. *Pfalz*, lot. *palatium* „rūmai“), į kurį Karolio Didžiojo laikais buvo įtrauktos apie 250 vietovių. Karolingų valstybėje jos buvo išdėstytos tokiu principu, kad, išvažiuavęs iš vieno rūmų ryte, karalius tos pačios dienos vakare galėtų pasiekti kitus rūmus, t.y. maksimalus atstumas negalėjo viršyti 30 km. Karolingų pfalcas – palyginti nedideli rūmai. Kartais tai buvo nedidelės pilys arba įtvirtintos sodybos, esančios netoli vyskupų rezidencijų arba svarbiausių karalystės abatijų. Jų paskirtis buvo

⁹ Graikų kalboje žodis vienuolis *μοναχός* (monachos) kilęs nuo žodžio *monos* (lt. „vienas, vienišas“).

labai įvairi. Pfalce karalius sušaukdavo didikų pasitarimus, vyskupų sinodus, juose vykdavo teismai, buvo švenčiamos Velykos arba Kalėdos. Be abejo, kiekvienas Karolingų valdovas turėjo savo rūmus, kuriems teikdavo pirmenybę. Pipinas mėgdavo Eną (Aisne), Verberį (Verberie), Pontjoną (Ponthion), Atižį (Attigy), Liudvikas Pamaldusis vasaromis rezidavo tik Ingelheime, Liudvikas II Vokietis – Regensburge žiemą, o Frankfurte vasarą. Tačiau iš visų rezidencijų išsiskirdavo Achenas. Pagal Karolio Didžiojo sumanymą, Achenas turėjo tapti visos imperijos centru.

Acheno rūmų kompleksą sudarė keturios pastatų grupės, kurios užėmė 20 ha teritoriją. Rūmų šiaurės rytuose buvo *aula regia* – karaliaus salė (47×20 m). Šioje salėje, kurios sienas puošė Antikos didvyrių atvaizdai, vykdavo didikų susirinkimai bei buvo priimami užsienio pasiuntiniai. Šalia karaliaus salės buvo suprojektuoti asmeniniai karaliaus ir jo šeimos narių apartamentai. Komplexo pietryčiuose buvo termos, kuriose vanduo įšildavo iki 55°. Manoma, kad būtent dėl šių šiltų šaltinių, kurie Karoliui Didžiajam palengvindavo podagros sukeltus skausmus, paskutinius gyvenimo metus imperatorius praleido daugiausia Achene. Pietinėje komplekso dalyje išsiskyrė 35 metrų aukščio koplyčia. Siekiant pabrėžti Acheno koplyčios ryšį su buvusiomis Romos imperijos valdovų rezidencijomis, iš Romos bei Ravenos buvo atgabentos marmurinės kolonos.

Heimanno teigimu (1997, 84), vykdant reformas, Karoliui Didžiajam patarinėjo garsiausi VIII a. šviesuoliai. Jo komanda buvo sudaryta iš skirtingų tautų atstovų ir puikiai atspindėjo Frankų valstybės universalumą. Joje darbavosi iš šiaurės rytų Anglijos kilęs Alkuinas (735-804), iš Ispanijos atvykęs vakarų gotas Teodulfas (750-821), šiaurės Italijos langobardas Petras iš Pizos (744-799), frankas Angilbertas (750-815) bei daugelis kitų.

Vadovaudamasis germanų teise, Karolis buvo numatęs padalyti savo karalystę trimis santuokoje gimusiems sūnums – Pipinui (777-810), Karolui (772-811) ir Liudvikui (778-840). Tačiau 810 m. netikėtai mirė Pipinas, o 811 m. ir Karolis. Iš sostą paveldėti galinčių sūnų liko Liudvikas, kuris 813 m. po intensyvių derybų su karalystės didikais Achene buvo karūnuotas subimperatoriumi. Karūnavimas įvyko nedalyvaujant popiežiui. 814 sausio 28 d. Karolis Didysis mirė.

Po tėvo mirties tapęs visateisiu valdovu, Liudvikas visu pirma turėjo išsiaiškinti santykius su popiežiumi. 816 m. Romoje buvo išrinktas naujas popiežius – Steponas IV (816-817). Tai buvo pirmieji popiežiaus rinkimai po Karolio Didžiojo karūnavimo Romoje. Nors imperatorius buvo laikomas bažnyčios, o kartu ir popiežiaus gynėju, naujo popiežiaus kandidatūra nebuvo derinama su Liudviku. Tačiau didelio konflikto pavyko išvengti: Steponas IV asmeniškai atvyko į Acheną ir

patepė Liudviką imperatoriumi. Šiuo aktu bažnyčia ir vėl patvirtino savo pasiryžimą remti Frankų valstybę. Imperatorius savo ruožtu pasižadėjo atsisakyti bažnyčios nuosavybės nusavinimo praktikos. Mainais už žemes Italijoje popiežius turėjo garantuoti imperatoriui teisę tvirtinti naujai išrinktus popiežius. Šia privilegija Liudvikas pasinaudojo iškart po Stepono IV mirties 817 m., renkant Paskalį I (817-824).

Be to, Liudvikas siekė pakeisti egzistavusią sosto paveldėjimo teisę. 817 m. buvo išleistos kapituliarijos *Ordinatio imperii*, reglamentavusios, kad valstybė nuo šiol nebus dalijama teisėtoje santuokoje gimusiems vaikams, bet aukščiausia valdžia atiteks vienam sūnui – Lotarui (795-855). Likusiems sūnams, Pipinui (803-838) bei Liudvikui (806-876), buvo numatyta, nors ir karūnuotų, bet pagalbininkų funkcija (Knefelkamp 2003, 79). Šiam tikslui pasiekti dar 817 m. Lotaras buvo karūnuotas imperatoriumi (be popiežiaus patepimo). Tačiau tėvo sumanymas susidūrė su milžinišku Pipino bei Liudviko, taip pat ir daugumos Frankų valstybės aristokratų pasipriešinimu. Nepaisant pastangų, Liudviko vizijai nebuvo lemta išsipildyti. Po kruvinų karų, besitęsusių du dešimtmečius bei visiškai atitraukusių imperatorių nuo užsienio politikos, Liudvikas mirė 840 m. taip ir nepasiekęs galutinės pergalės. Jo laidotuvėse Sankt Arnulfo vienuolyne (Mecas) nedalyvavo nė vienas jo sūnų.

Liudviko pastangos gražinti vienuolynams jų pirminę paskirtį, t.y. idealios krikščioniškos bendruomenės, paremtos asketiško gyvenimo principais, kūrimas, patyrė nesėkmę. Po Karolio Didžiojo mirties buvo išformuota vadinamoji Dvaro akademija, o daugelis jos narių išsiųsti į vienuolynus, kuriuose užėmė aukščiausias pozicijas. Anot Erbo (1976, 283), tokiu būdu įvyko tam tikra švietimo židinio decentralizacija, kuri dar labiau išskėlė vienuolynus kaip mokslo bei švietimo centrus.

Riché (2009, 53) atkreipia dėmesį į tai, kad Liudviko Pamaldžiojo laikotarpio vienuolynai pradeda panašėti į atskirus miestus. Remiantis 820 m. sudarytu Sankt Galeno vienuolyno planu, manoma, kad vien minėto vienuolyno pastatai užimdavo daugiau nei 3,5 ha. sklypą. Be romaninio stiliaus bazilikos, vienuolyno komplekso plane pažymėta daugiau kaip penkiasdešimt objektų, tarp jų: skriptoriumas, biblioteka, piligrimų namai, mokykla, slaugos namai, malūnai, alaus darykla, žirgynas, kiaulidė, karvidė, vištidė, vaismedžių sodas, kapinės ir daug kitų. Šalia tokių vienuolynų kurdavosi amatininkai, prekybininkai. Anot Miccolio (2004, 62), jau IX a. pradžioje aplink Sen Rikjė (Saint-Riquier) vienuolyną gyveno apie 7000 žmonių, nors pats vienuolynas teturėjo apie 300

vienuolių. Norėdami apsisaugoti nuo normanų¹⁰ arba hunų, vienuolynai turėjo investuoti į gynybą: buvo statomos gynybinės sienos, išlaikomi kariai. Loršo vienuolyną (Lorsch, Heseno žemė) saugojo kone 1200 samdinių.

843 m. Verdeno sutartimi Karolio Didžiojo sukurta imperija buvo galutinai padalyta į tris dalis jo anūkams: Liudvikui II Vokiečiui (806-876) atiteko rytinės teritorijos (Brėmenas, Erfurtas, Maincas, Regensburgas, Zalcburgas), Karoliui II Plikagalviui (823-877) – vakarinė imperijos dalis (Reimsas, Paryžius, Dižonas, Tulūza, Orleanas), o Lotaro I (795-855) valdos tęsėsi nuo Utrechto šiaurėje per Acheną bei Mecą iki pat Avinjono bei Florencijos. Kai 869 m., nepalikęs įpėdinio iš bažnyčios pripažintos santuokos, mirė Lotaro I sūnus Lotaras II (835-869), vadinamoji Vidurio Frankų karalystė buvo padalyta Karoliui II ir Liudvikui II. Šis padalijimas vėliau tapo dviejų valstybių susiformavimo pagrindu: Karolio II žemėse – Prancūzijos, o Liudviko II (Vokiečio) – Šventosios Romos imperijos. Nepaisant to, kad abu karaliai pasirūpino palikuonimis, tragiškų mirčių seka, kai per penkerius metus (879-884) mirė penki karaliai (Liudvikas Mikčius, Karlomanas iš Bavarijos, Liudvikas Trumpasis, Liudvikas III bei Karlomanas iš Vakarų Frankų valstybės), sudarė palankias sąlygas tam, kad 855 m. visa Frankų valstybė vėl atitektų vienam imperatoriui – Karoliui III (839-888). Tačiau jo valdymas tetruko trejus metus ir, nepaisant pastangų, imperatoriui nepavyko įveikti padalijimo pasekmių. Anot Ublo (2014, 107), viena iš klaidų buvo tai, kad Karolis III neorganizuodavo bendrų, visai valstybei privalomų susirinkimų. Didikų susirinkimai bei bažnyčios sinodai vyko atskiruose karalystės dalyse ir taip skatino partikuliarinio identiteto formavimąsi. Todėl, mirus Karoliui III bei padalijus karalystę palikuonims, nė vienas karalius jau neberodė ambicijų valdyti visą Frankų karalystę, o sutelkė dėmesį į paveldėtą teritoriją. Anot Ublo, partikuliarinių jėgų sustiprėjimo pasekmė buvo karaliaus autoriteto, kaip centrinės valdžios, smukimas, kuriuo pasinaudojo vietinė aristokratija: 911 m. Rytų Frankų valstybėje buvo išrinktas pirmas ne Karolingų dinastijos atstovas – Konradas I (881-918) iš Konradinų giminės, o 987 m., mirus Liudvikui V Tingiajam (966/967-987), Karolingų dinastija prarado valdžią ir Vakarų Frankų valstybėje.

Reikšmingas Karolingų dinastijos valdovų indėlis ir į vietinių germanų kalbų puoselėjimą. Henningso (2003, 13) teigimu, būtent jų valdymo laikotarpiu frankų, saksų, bavarų bei kitų germanų genčių kalboms pavyko žengti kokybinį žingsnį: nuo egzistavimo žodine forma iki užrašymo lotyniškais rašmenimis. Žvelgiant į kalbinę situaciją IX a., su tam tikromis išlygomis

¹⁰ Normanų invazija tapo *Liudviko giesmės* siužeto pagrindu.

galima kalbėti net apie bendrinės kalbos susiformavimą: šiaurėje – senųjų saksų, o pietuose – senųjų vokiečių aukštaičių kalbos.

Nepaisant to, kad Karolis Didysis atvirai žavėjosi germanų (ypač frankų) paveldu ir, anot jo biografo Einhardo, net įsakė užrašyti ir įamžinti „barbariškas ir senąsias dainas, apdainuojančias senovės karalių žygdarbius ir karus“¹¹, vietinių kalbų puoselėjimas nebuvo savitiksliis. Tai buvo greičiau priemonė pastoraciniams bei administraciniams tikslams pasiekti. Nors oficiali bažnyčios bei valstybės kaip institucijos kalba išliko lotynų, greitai tapo akivaizdu, kad karalystės gyventojai nesupranta pagrindinių tikėjimo tiesų, taip pat ir karaliaus įsakymų. Dėl to atsirado būtinybė vartoti vietines kalbas. Ypač tai buvo aktualu saksų žemėse, kur christianizacijos procesas, o su juo ir lotynų kalbos vartojimas, buvo neseniai prasidėjęs.

Anot Wehrlio (1997, 48-49), pirmąją vokiečių kalba užrašyta knyga laikomas *Abrogans*¹² – 765 m. nežinomo autoriaus Sankt Galeno vienuolyne sudarytas lotynų-vokiečių kalbų žodynėlis. Šis žodynėlis turėjo padėti naujai įstojuosiems bei lotynų kalbos dar gerai nemokantiems vienuoliams suprasti skaitomų ištraukų iš Šventojo Rašto bei kalbamų maldų turinį. Tačiau jau VIII a. antroje pusėje tampa akivaizdu, kad pagrindiniai bažnyčioje naudojami tekstai turi būti išversti į vietines germanų kalbas. 790 m. tame pačiame Sankt Galeno vienuolyne išverstos maldos *Pater noster* bei *Credo*, o jau 802 m. išversta ir *Regula Benedicti*, kuri turėjo padėti vienuoliams pažinti vienuoliško gyvenimo esmę. 825 m. Fuldos vienuolyne į senąją aukštaičių kalbą išverstas *Tatian* – II a. gyvenusio krikščionio iš Sirijos, vardu Tatianas, parašyta Evangelijų harmonija¹³. Be senųjų vokiečių aukštaičių kalbos šis kūrinys buvo išverstas į arabų, graikų bei lotynų kalbas ir tapo po *Vulgatos*¹⁴ skaitomiausia knyga Ankstyvaisiais viduramžiais. Erbo (1976, 241) teigimu, ypač populiarūs buvo nuodėmių sąrašų vertimai, kurie išliko iki mūsų dienų tiek aukštaičių, tiek saksų kalbomis. Pamažu atsirado ir nereliginių tekstų vertimai: apie 800 m. Maince verčiamas Merovingų laikus menantis bei Karolingų laikais patobulintas įstatymų teisynas *Lex salica* (Sonderegger 2003, 72-75).

Naujas literatūros raidos etapas siejamas su senąja saksų kalba apie 830 m. parašytu kūriniu *Heliand*. Ši iš 5983 eilių sudaryta Evangelijų harmonija, pasakojanti apie Kristaus gyvenimą ir mirtį – jau nebe tiesioginis vertimas, bet savarankiškas kūrinys, parašytas aliteracinės eilėdaros principu. Jos autorius, kaip ir kitų nagrinėjamos epochos tekstų autoriai, nėra žinomas. Anot Doria (2003,

¹¹ Einhardas 2005, skyrius 19.

¹² Mokomojoje priemonėje pateikiami originalūs tekstų pavadinimai, išskyrus analizuojamų giesmių pavadinimus.

¹³ Evangelijų harmonija – keturių sinoptinių Evangelijų pagrindu sudarytas vientisas pasakojimas.

¹⁴ *Vulgata* – šv. Jeronimo (347-420) į lotynų kalbą išversta Biblija.

12), Ankstyvųjų viduramžių literatūros anonimiškumas nėra atsitiktinis: absoliuti dauguma tekstų – religinio turinio. Tai implikuoja, kad „tikrasis“ jų autorius – Dievas. Būtent iš pagarbos religiniam turiniui, anot mokslininkės, dauguma tekstų liko nepasirašyti. Tačiau tiksliai yra žinomas kūrinio užsakovas – tai imperatorius Liudvikas Pamaldusis. Lotyniškai parašytame įvade minima ir pagrindinė kūrinio atsiradimo priežastis – perpasakoti Senąjį bei Naująjį Testamentus saksų genčiai jų kalba.

Kadangi skirtumai tarp senos saksų kalbos, paplitusios į šiaurę nuo Merseburgo iki Danijos, ir senos vokiečių aukštaičių kalbos, kuri buvo vartojama nuo Utrechto šiaurėje iki Vienos pietryčiuose, buvo gana dideli, jau 871 m. senąja vokiečių aukštaičių kalba pasirodė kita Evangelijų harmonija – *Liber evangeliorum*. Ją parašė vienuolis Otridas Vaisenburgietis (Otfried von Weißenburg, 790-875) – pirmas vardu žinomas vokiečių autorius.

Sorndereggerio (2003, 120) teigimu, didesnė Karolingų epochos rašytinių paminklų dalis – vertimai, todėl jie, nepaisant istorinės vertės, negali būti laikomi literatūra tikraja to žodžio prasme. Vokiečių literatūros ištakų reikėtų ieškoti IX a. pradžioje, kai greta verstų tekstų atsirado autonominiai kūriniai. Daugelis jų – religinio turinio, bet turint galvoje faktą, kad vienuolynai IX a. turėjo raštingumo monopolį, tai neturėtų stebinti. Taip apie 814 m. užrašomas *Wessobrunner Gebet* – tekstas, vaizduojantis pasaulio sukūrimo istoriją, o 870 m. sukuriama apie pasaulio pabaigą bylojanti *Muspilli giesmė*. Tuo pat metu kuriami tekstai, kuriuose nagrinėjamos nereliginės temos. Karolingų epochoje pradedama užrašinėti Didžiojo tautų kraustymosi epochą menančias istorijas apie anų neramių laikų herojus. 820-30 m. užrašoma *Hildebrando giesmė* – seniausias herojinės poezijos kūrinys, parašytas senąja vokiečių aukštaičių kalba.

Anot Millet (2008, 3), terminas herojinė poezija labai netikslus, nes implikuoja atskiro žanro egzistavimą. Vartojant šį terminą, susidaro įspūdis, kad jis reiškia išskirtinai poeziją, be dramos ir prozos. Tačiau taip nėra: šiai kūninių grupei priklauso dainos, epai, baladės ir net sagos. Jai priklauso kūriniai, kurių atsiradimo laikas bei vieta išsiskiria didele įvairove: Karolingų imperija (*Hildebrando giesmė*), VIII-X a. Britų salynas (*Beowulf*), IX-XIII a. Skandinavija (prozinė bei poetinė *Edda*), XII-XVI a. vokiečių aukštaičių kalbos arealas (*Nibelungenlied*, *Kudrun*). Tačiau galima pastebėti ir tam tikrų bendrų bruožų. Pirma, herojinės poezijos siužeto pagrindą sudaro IV-VI a., tai yra Didžiojo tautų kraustymosi laikotarpio istoriniai įvykiai. Tai nėra istorinių įvykių kronikos, bet jų meninė interpretacija. Antra, šių istorinių įvykių interpretacija buvo užrašyta nebe Didžiojo tautų kraustymosi laikotarpiu, skirta kitos epochos auditorijai, kuri gyveno kitokioje politinėje bei socialinėje santvarkoje (t. y. feodalizmo sąlygomis). Trečia, kalbant apie Didžiojo

tautų kraustymosi įvykius, šis laikotarpis bei jo herojai mitologizuojami, t. y. kūrinuose laikas bei erdvė yra sąlyginiai, o asmenys vaizduojami be istorinio turinio. Ditrichas Bernietis (Dietrich von Bern), istorinis ostgotų karalius Teodorikas († 526), herojinėje poezijoje pristatomas kaip Ermaricho (lat. Ermanaricus, †375) sūnėnas, kuris tampa burgundų karalystės žlugimo (435) liudininkas. Ketvirta, tokie personažai kaip Ditrichas Bernietis, Hagenas, Gunteris, Zigfridas, Vilandas, Beovulfas, Volfditrichas nėra unikalūs vieno meninio kūrinio personažai: jie keliauja iš vieno teksto į kitą, sudarydami atskirus ciklus. Tačiau kiekviename tekste jų vaidmuo nėra vienodas. *Hildebrando giesmėje* Hildebrandas atlieka protagonistos vaidmenį, o *Nibelungų giesmėje* jam tenka burgundų žlugimo proceso stebėtojo funkcija. Penkta, herojinis pasakojimas nesusipina su kitais Viduramžių epochoje populiariais siužetais. Jame nėra nei karaliaus Artūro, nei Aleksandro Didžiojo, nei personažų iš romanų ciklo apie Troją. Remiantis išvardytais kriterijais, herojinė poezijai priskiriami apie trisdešimt literatūros kūrinių, tarp kurių *Beowulf* (VIII a.), *Finnsburg* (VIII a.), *Waldere* (VIII a.), *Nibelungenlied* (XIII a.), *Thidrekssaga* (XIII a.) ir kiti.

Be to, Karolingų dinastijos valdymo laikotarpyje užrašomos šventųjų gyvenimais paremtos legendos, pvz., *Georgslied* (IX a. antra pusė). Be to, kuriamos giesmės, apdainuojančios Karolingų epochos didvyrius. Ypatingo dėmesio sulaukia valdančios dinastijos atstovai: įkvėptas karaliaus Liudviko pergalės 881 m. mūšyje prie Sokūros (Saucourt), nežinomas autorius sukūrė *Liudviko giesmę*.

Apibendrinant galima teigti, kad, atmetus vertimus, Karolingų epochos vokiečių aukštaičių literatūroje susiformuoja trys pagrindinės kryptys: Didžiojo tautų kraustymosi epochos įvykius vaizduojanti herojinė giesmė (*Hildebrando giesmė*), Biblijos turiniu paremta religinė poezija (*Muspilli giesmė*) bei krikščioniška herojinė poezija (*Liudviko giesmė*).

Kadangi šia mokomąja priemone nesiekama pristatyti visos Karolingų dinastijos epochos literatūros, toliau skaitytojas supažindinamas su trimis giesmėmis, atspindinčiomis pagrindines IX a. vokiečių aukštaičių literatūros raidos tendencijas, t.y. su *Hildebrando giesme*, *Muspilli giesme* bei *Liudviko giesme*.

Atsakykite į klausimus:

- Nurodykite vidines bei išorines Karolingų dinastijos iškilimo priežastis.
- Kokių politinių tikslų buvo siekiama redaguojant *Lex salica* VIII a.?

- Kodėl Karolis Didysis liko nepatenkintas karūnavimu imperatoriumi ir kodėl į Liudviko karūnavimą Achene nebuvo pakviestas popiežius? Palyginkite debatus apie karališkos valdžios prigimtį Pipino Trumpojo (714-768) laikais.
- Pristatykite Karolingų dinastijos karalių požiūrį į katalikų bažnyčios vaidmenį valstybėje.
- Kokių tikslų pavyko pasiekti reformuojant Frankų valstybę valdant Karaliui Didžiajam?
- Kokių tikslų buvo siekiama 817 m. išleistomis kapituliarijomis *Ordinatio imperii* ir kaip Liudvikui Pamaldžiajam sekėsi juos įgyvendinti?
- Kodėl nepavyko išsaugoti vieningos Frankų valstybės po Liudviko Pamaldžiojo mirties?
- Kokios aplinkybės paskatino vietinių germanų kalbų puoselėjimą Frankų valstybėje?
- Kaip galima paaiškinti faktą, kad pirmieji germanų kalbomis sukurti tekstai buvo religinio turinio?
- Kodėl pirmosios vokiečių knygos *Abragans* negalima vadinti literatūra tikrąja to žodžio prasme?
- Kokios temos dominuoja IX a. vokiečių aukštaičių literatūroje?
- Įvardykite pagrindinius herojinės poezijos bruožus.

2. Senųjų vokiečių aukštaičių giesmės

2.1. *Hildebrando giesmė*

Rankraštis. Užrašyta ant dviejų tuščių lapų vieno iš teologinių kodeksų (Signatur 2 Ms. cod. theol.54). *Hildebrando giesmė* datuojama IX a. pirmoje pusėje.¹⁵ Jos atsiradimas siejamas su Fuldos vienuolynu – tuo metu vienu garsiausių dvasinių centrų vokiškai kalbančiuose šalyse, tačiau šiuo metu laikomas Kaselio universiteto archyvuose. Tekstas užrašytas mišria kalba, kurią sudaro senoji vokiečių aukštaičių bei senoji saksų kalbos. Dauguma mokslininkų įsitikinę, kad pirminis, neišlikęs arba iki šiol neatrastas, giesmės tekstas užrašytas senąja aukštaičių kalba ir tik vėliau adaptuotas senąją saksų kalbą vartojančiai publikai (Wehrli 1997, 28). Išanalizavus adaptavimo strategiją, galima teigti, kad „vertėjas“ nebuvo gimtakalbis, nes apsiribojo mechaninių senųjų aukštaičių fonemų pakeitimu saksų tarnei būdingomis fonemomis. Vienas akivaizdžiausių skirtumų tarp IX a. aukštaičių bei žemaičių dialektų buvo vadinamasis antrasis priebalsių poslinkis. Jis apėmė tokius priebalsius kaip /p/ /t/ /k/, kurie virto /f/ /s/ /j/¹⁶. Vadovaudamasis šiuo principu, „vertėjas“ pakeitė aukštaičių *heizzi* į *heittu* (eilė 17), *werfan* į *werpan* (e. 40), o *ih* į *ik* (e. 1). Tačiau galūnės liko nepakeistos: žodyje *sitten* jis pakeitė tik aukštaičių /z/ į saksų /t/, bet paliko aukštaičių galūnę *-en*, nors saksai vartojo *-ian*, t.y. IX a. aukštaičių *sizzen* saksų tarmėse skambėjo kaip *sittian*. Taigi giesmės autorius sukūrė neegzistuojančią formą – *sitten*. Taip pat tekste daug archajiškų senosios vokiečių aukštaičių kalbos žodžių, liudijančių, kad iki užrašymo giesmė egzistavo žodine forma. Be to, rankraštyje apstu rašybos klaidų. Kalbant apie teksto raštą, pažymėtina, kad giesmė užrašyta tuo metu ypač populiariais Karolingų minuskulais. Šio rašto atsiradimas siejamas su Karolio Didžiojo dvaru. Manoma, kad prie jo sukūrimo prisidėjo imperatoriaus patarėjas Alkuinas (735-804). Raštas turėjo aiškias ir lengvai įskaitomas raides, tvarkingą linijinę grafinę struktūrą, dėl to tapo populiarius visoje imperijoje.

Kūrinio kompozicija bei turinys

Giesmės ekspozicija apima šešias pirmas eiles, kuriose pasakotojas pirmuoju asmeniu pristato savo klausytojui abu varžovus, pasiruošusius mirtinai kovai:

Ik gihorta dat seggen,

¹⁵ Anot vieno garsiausių senos vokiečių literatūros tyrėjų Georgo Baesecke, giesmė užrašyta tarp 810-820 m. Su Baesecke'u (1944, 9) nesutinka Haugas ir Vollmannas (1991, 1025). Anot jų, giesmė atsirado IX a. trečiame dešimtmetyje.

¹⁶ Antras priebalsių poslinkis paaiškina skirtumus tarp dabartinės anglų bei vokiečių kalbų: *appel* / *Apfel*, *sit* / *sitzen*, *wake* / *wachen*.

*Dat sih urhettun aenon muotin,
Hiltibrant enti Hadubrant untar heruin tuem,
Sunufatarungo, iro saro rihtun,
Garutun se iro gudhamun, gurtun sih iro suert ana,
Helidos, ubar [h]ringa, do sie to dero hiltiu ritun. (e. 1-6)*

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad giesmė prasideda sakiniu „*ik gehorta dat seggen*“ (e. 1). Anot Gutenbrunnerio (1978, 80), tai nėra atsitiktinumas, bet užuomina į žodinę tradiciją, kurioje giesmė egzistavo iki jos užrašymo. XXI amžiuje žodiniai informacijos šaltiniai nėra asocijuojami su tokiais sąvokomis kaip objektyvumas bei patikimumas, kadangi egzistuoja patikimesni informacijos kodavimo būdai, kaip raštas, garso įrašas, filmuota medžiaga. Kitaip Viduramžiuose: daugeliu atvejų naudinga bei svarbi informacija buvo perduodama iš kartos į kartą būtent žodžiu. Tokiu būdu jau giesmės pradžioje autorius atkreipia savo klausytojo dėmesį į tai, kad jis išgirs laiko patikrintą bei kartų išsaugotą informaciją. Panaši nuoroda į žodinę tradiciją figūruoja ir *Muspilli* giesmėje: *daz hortih rahhon dia uueroltrehtuuison* (e. 37). *Muspilli* tekste patikimumo lygis padidinamas nurodant, kad apie tai kalba šio pasaulio žinovai – *uueroltrehtuuison*.

Jau trečioje giesmės eilėje pasakotojas pristato abu varžovus: Hildebrandą ir Hadubrantą. Jų giminystės ryšys taip pat aiškiai įvardijamas: Hadubrantas yra Hildebrando sūnus ir Heribranto anūkas (e. 7). Mitis (1953/54, 34-36) teigimu, yra pagrindo manyti, kad tokia giminė iš tikrųjų egzistavo. Apie 800 m. Sankt Galleno liudininkų sąrašuose minima vardų seka: Heribrandas, Hildibrandas ir Hadubrandas. Remiantis tais pačiais sąrašais, ši giminė kildinama iš Nibelgau bei Argengau regionų (dabartinė Vokietijos Badeno-Viurtembergo žemė). Heribrantas ir Hildibrandas minimi ir Reichenau¹⁷ maldos draugijos registre. Taip pat ir Fuldos mirusiųjų sąrašuose užfiksuota Heribrando, Hildibrando bei Hadubrando vardų seka. Be to, žinomas ir aptariamos giminės ryšys su Bavarijos hercogų šeima. 772 m. nukrito nuo arklio ir mirtinai susižalojo toks Hiltiprantas. Prieš mirtį jis kreipėsi į savo senjorą hercogą Tasilą¹⁸ prašydamas perduoti bažnyčiai jam priklausančią žemę, vergus bei belaisvius. Anot Mitis, toks mirties pobūdis bei priešmirtinis apsisprendimas išdalyti turtus atitiko Karolingų laikų įsivaizdavimus apie didvyrio mirtį ir galėjo tapti pagrindu meniniam tekstui atsirasti (Mitis 1953/54, 36-37).

¹⁷ Reichenau – sala Bodeno (Konstanco) ežere, kurioje dar 724 m. buvo įkurtas benediktinų vienuolynų. Kartu su vienuolynais Sankt Galene bei Fuldoje, Reichenau vienuolynas buvo vienas iš žymiausių Karolingų epochos dvasinių centrų.

¹⁸ Yra pagrindo manyti, kad kalbama apie Tassilo Trečiąjį (741-796).

Hildebrandas ir Hadubrantas nėra pavieniai klajojantys riteriai. Jie – dviejų priešišku kariaunų atstovai. Jų dvikova – varžybinio teismo pavyzdys (*Kampfurteil*), kurio šaknų, anot de Vries (1956, 295), reikėtų ieškoti senųjų germanų papročiuose bei kuris puikiai pritapo prie krikščioniškos pasaulėjautos.

Ankstyvaisiais bei Brandžiais viduramžiais žmogus gyveno įsitikinęs, kad Dievas aktyviai dalyvauja kiekvieno žmogaus gyvenime. Jau šiame gyvenime Dievas baudžia blogus ir palaiko gerus žmonės. Kaip teigia Angenendt (1990, 183), tokio žmogaus bei Dievo santykių modelio įsigaliojimo pasekmė – teismo sakralizavimas. Priimant sprendimus, išpopuliarėja vadinamųjų Dievo teismų arba ordalijų¹⁹ praktika. Ordalijos metu buvo siūloma paimti į rankas kaistančias žarijas arba įkišti ranką į verdantį vandenį. Buvo tikima, kad ordalijos metu Dievas apsaugos gerąjį ir nubaus blogąjį. Sprendžiant iš nudegimo pobūdžio, kurio interpretaciją pateikdavo dvasininkas, teismas priimdavo sprendimą. Viena iš ordalijų atmainų būtent ir buvo varžybinis teismas. Jo metu varžovai turėjo susikauti. Dvikovos laimėtojas buvo skelbiamas teisiuoju. Riché (2009, 306) nuomone, varžybinis teismas buvo įprastas būdas priimti sprendimą Karolingų Europoje.

Norėdamas įsitikinti, kad priešiška kariauna atsiuntė pagal socialinį statusą lygiavertį varžovą, Hildebrandas prašo Hadubranto įvardyti, kas jo tėvas arba kokiai giminei jis priklauso:

*Hiltibrant gimahalta, Heribrantes sunu – her uuas herroro man,
ferahes frotoro –, her fragen gistuon
fohem uuortum, [h]wer sin fater wari
fireo in folche, [...]
[...] „eddo [h]welihhes cnuosles du sis.
ibu du mi enan sages, ik mi de odre uuet,
chind, in chuninriche: chud ist mir al irmindeot.“ (e. 7-13)*

Hadubranto atsakymas pateikiamas monologo forma ir sudaro 15 giesmės eilių (e. 15-29). Hadubrantas remiasi informacija, kuri jį pasiekė iš „senų bei protingų žmonių, gyvenusių anais laikais“ (e. 16), ir būtent dėl to ja galima pasitikėti. Anot Hadubranto, jo tėvas – Hildebrandas. 18-22 eilėse jis trumpai pristato savo šeimos tragediją: bėgdamas nuo Odoakro keršto, tėvas išjojo su Teodoriku į Rytus, palikęs žmoną ir sūnų. Istoriją Hadubrantas baigia teiginiu, kad jo tėvas tikriausiai yra žuvęs (e. 29).

¹⁹ Ordalija – nuo senųjų saksų *ordal* (vok. *Urteil*, lot. *ordalium*).

Dėl Hildebrando bei Hadubranto istoriškumo mokslas negali prieiti prie bendros nuomonės, bet 18 ir 25 eilėje paminėto *Otachre*, taip pat 19, 23 bei 26 eilėje figūruojančio *Detrihhe* istoriškumas nekelia abejonių. *Hildebrando giesmės* siužeto pagrindą sudaro Didžiojo tautų kraustymosi laikotarpio istoriniai įvykiai, kai ostgotų karalius Teodorikas Didysis (455-526) bei Bizantijos imperatorius Zenonas (476-491) suvienijo jėgas, siekdami nuversti Romą užėmusį Odoakrą (435-493)²⁰. 488 metais Teodorikas įsiveržė į Italiją. Kitais metais netoli Veronos vykusiame mūšyje ostgotų karalius sutriuškino Odoakro kariauną ir pradėjo dvejus metus trukusią Ravenos, Odoakro rezidencijos, apgultį. Nualintas apgulties, 493 m. Odoakras pasirašė sutartį, pagal kurią Teodorikas buvo pripažintas lygiaverčiu valdovu. Tačiau pasirašyta taikos sutartis nesustabdė Teodoriko: iškylos metu, suruoštos Odoakro garbei, Teodorikas nužudė savo kontrahentą. Nužudęs Odoakrą, jis tapo pirmu valdovu Italijoje, kilusiu ne iš romėnų aristokratų šeimų, o iš germanų genčių karinio elito. Tai nulėmė konfliktą tarp romėnų aristokratų bei germanų, kurių įtaka valstybėje gerokai padidėjo. Ypač amžininkus papiktino Teodoriko sprendimas įvykdyti mirties bausmę romėnų aristokratui, politikui bei filosofui, aukščiausiam ministrui Anicijui Manlijui Severinui Boetijui (480-524). Be to, Teodorikas negalėjo užmegzti gerų santykių su popiežiumi, nes išpažino ne katalikybę, o arijonizmą. Dėl šių priežasčių Teodoriko įvaizdis krikščioniškame pasaulyje (kaip lotynų apeigų, taip ir rytų apeigų bažnyčiose) buvo neigiamas. Net septintojo amžiaus pabaigoje popiežius Grigalius Didysis (590-604)²¹ savo veikale *Dialogai* pasakoja, kad vienas dievobaimingas atsiskyrėlis matė, kai popiežius Jonas I (523-526) Teodoriko mirties dieną įmetė jo kūną į Etnos kraterį (knyga 4, skyrius 31: *De morte Theodorici regi Ariani*). Grigalius pavadino tokį savo pirmtako veiksmą pelnyta bausme.

Tiesą sakant, Viduramžiais Teodorikas vaizduojamas kaip nusidėjėlis, eretikas, krikščionių persekiotojas. Tačiau *Hildebrando giesmėje* istoriniais įvykiais pagrįstas pasakojimas virsta literatūrine fikcija, herojiniu pasakojimu (Millet 2008, 33). Tai – istorinių įvykių interpretacija, siekianti pateisinti Teodoriko įsiveržimą į Italiją bei Odoakro nužudymą. Herojinis pasakojimas nesiekia perteikti istorinių faktų. Jis pristato ne romėnų, bet germanų Didžiojo tautų kraustymosi laikotarpio istorinių įvykių interpretaciją.

Tačiau grįžkime prie teksto. Išgirdęs Hadubranto pasakojimą, Hildebrandas supranta, kad varžovas – jo sūnus. Norėdamas išvengti katastrofos, tėvas atskleidžia savo tapatybę ir kaip susitaikymo

²⁰ Germanų federacijos generolas, 476 m. rugsėjo 4 d. nuvertęs Romulą Augustulą (461-476) – paskutinį Vakarų Romos imperatorių.

²¹ Kalbant apie popiežius, historiografijoje įprasta nurodyti ne gyvenimo metus, bet laikotarpį, kai jie užimdavo Šventąjį sostą, t.y. buvo Romos vyskupais (popiežiais).

ženklą siūlo priimti iš jo auksinę apyrankę. Tačiau Hadubrantas įžiūri šiame Hildebrando poelgyje klastą:

*Du bist dir alter Hun, ummet spaher,
Spenis mih mit dinem wortun, wili mih dinu speru werpan.
Pist also gialtet man, so du ewin inwit fortos. (e. 39-41)*

Jis laikosi savo tiesos: „*tot ist Hiltibrant, Heribrantes suno*“ (e. 44). Po tokio teiginio, primenančio ne įsitikinimą, bet poziciją, Hildebrandui nelieka nieko kito, kaip tik priimti iššūkį. Tai nėra apsisprendimas, kupinas varžybinio jaudulio. Hildebrando apsisprendimą lydi kreipimasis į Dievą: „*welaga nu waltant got, quad Hiltibrant, wewurt skihit!*“ (e. 49).

Pasak Gutenbrunnerio (1978, 81), *Hildebrando giemėje* Dievo vaizdas neturi išskiriamųjų bruožų, leidžiančių vienareikšmiškai priskirti jį germaniškajam arba krikščioniškajam modeliui. Giesmė atsirado laikų sandūroje, kai šalia naujo, krikščioniško pasaulio suvokimo modelio koegzistavo senas, germaniškasis. Tačiau ne kreipimasis į Dievą sudaro šios eilės semantinį branduolį. Pagrindinis dėmesys atitenka antram puseiliui – „*wewurt skihit*“. Senųjų vokiečių aukštaičių žodis *wewurt*, anot Köblerio (1993, 209-214), turi daug reikšmių, tačiau jos visos nurodo į tai, kad turi įvykti (*skihit*) kažkas baisaus – *skausmas, kančia* ir net *nelaimė*. Taigi tėvas supranta, kad ši kova baigsis arba jo, arba jo sūnaus žūtimi (e. 54).

Išlikusios giesmės pabaigoje vaizduojama arši Hildebrando ir Hadubranto kova:

*do lettun se aerist asckim scritan,
scarpen scurun, dat in dem sciltim stont.
do stoptun to samane staimbort chlodun,
heuwun harmlicco huitte scilti,
unti im iro lintun luttilo wurtun,
giwigan miti wabnum [...]. (e. 63-68)*

Kadangi visas giesmės tekstas nėra išlikęs, šios dvikovos pabaiga nėra žinoma. Pagal vieną iš atomazgos variantų tėvas ir sūnus susitaiko ir dalyvauja bendroje puotoje. Taip baigiasi, pavyzdžiui, vadinamasis *Jüngerer Hildebrandslied*. Tačiau šis kūrinis parašytas labai vėlai – XV a. Remiantis skandinavų literatūra (islandų *Asmundar saga kappabana* (XIV a.), danų *Gesta Danorum* (XII a.),

dauguma tyrinėtojų vis dėlto mano, kad kovos pabaigoje Hildebrandas įveiks savo sūnų (Haug, Vollmann 1991, 1026).

Literatūroje tėvo ir sūnaus kovos motyvas yra gerai žinomas. Kaip teigia Millet (2008, 37), jis randamas keltų herojinėse pasakose apie Kuchuliną (CuChulainn), rusų herojinėse pasakose (былины) apie Ilją Muromietį, taip pat ir persų herojiniame epe apie Rustamą ir Zurabą. Dažniausia tragedija įvyksta dėl nežinojimo. Edipas, sužinojęs iš orakulo, kad jam likimo lemta nužudyti savo tėvą, nusprendžia nebegrįžti į savo tėvynę ir leidžiasi į kelionę po pasaulį. Kelyje iš Delfų jis sutinka senį, kuris reikalauja pasitraukti iš kelio. Edipui neskubant trauktis, vienas iš senio tarnų nužudo vieną iš Edipo žirgų. Įtūžęs Edipas nužudo senį ir visus jo tarnus. Tik paskui jis sužinojo, kad tarp nužudytųjų buvo tikrasis jo tėvas – Lajus²². Tačiau *Hildebrando giesmėje* pristatoma konflikto atomazga skiriasi nuo literatūroje paplitusio motyvo iš esmės: *Hildebrando giesmėje* tėvas stoja į dvikovą, puikiai suvokdamas, kad jo priešas – sūnus. Norėdami suprasti šios aplinkybės intenciją, grįžkime prie giesmės atsiradimo aplinkybių.

Hildebrando giesmė buvo užrašyta vienuolyne, kurį 744 m. įkūrė šv. Bonifacas (673-754) ir kuris devintame amžiuje tapo vienu iš Karolio Didžiojo imperijos dvasinių centrų. Nuo 822 iki 842 m. vienuolynui vadovavo Hrabanas Mauras (780-856) – mylimiausias Karolio Didžiojo dvasininko Alkuino mokinys. Net ir po Alkuino (804) bei Karolio Didžiojo (814) mirties, Fuldos vienuolynas intensyviai kontaktavo su frankų karalių dvaru. 829 m. Fuldos vienuolis Valachfridas (Walahfrid Strabo, 808-849) buvo iškviestas į Liudviko Pamaldžiojo (778-840) dvarą, kuriame jam buvo patikėtas princo Karolio Plikagalvio (823-877) auklėjimas. Būtent šio išskirtinio dvasinio centro skriptoriume gimsta *Hildebrando giesmė*. Giesmės tekstas užrašomas ant lotyniško kodekso *Liber Sapientiae* tuščių lapų. Atsižvelgdami į tai, kad Fuldos skriptoriumas neužrašinėjo folkloro, *Hildebrando giesmės* atsiradimo priežasties reikėtų ieškoti Karolio Didžiojo dvaro politinėje programoje.

Pirma, Karolis Didysis atvirai žavėjosi ostgotų karalyste ir Teodoriku asmeniškai. 829 m. Valachfridas Strabas, princo Karolio Plikagalvio auklėtojas, parašė lotynišką eilėrašį *De imagine Tetrici*, kuriame, be kita ko, apdainavo Achene stovėjusią paausotą raitelio skulptūrą. Ši skulptūra stovėjo ostgotų rezidencijoje, Ravenoje, kurioje Karolis Didysis lankėsi ne vienąsyk po Langobardijos užkariavimo 773 m. Manoma, kad net Acheno katedros prototipu imperatorius pasirinko būtent Ravenos Šv. Vitalio bažnyčią, kurią laikė buvusia Teodoriko rūmų koplyčia

²² Pausanias. *Reisen in Griechenland* (1986–1989): Felix Eckstein (red.). Zürich/München: Artemis & Winkler. 9, 2, 4 ir 10, 5, 3.

(Smolak 2001, 89-110). Millet (2008, 44) teigimu, yra pagrindo manyti, kad paaukuoto raitelio skulptūra buvo perkelta į Acheną, norint pabrėžti Karolio imperijos tęstinumą bei jos sąsają su ostgotų karalyste. Tai galėjo būti tam tikra Teodoriko vardo rehabilitacija Karolio Didžiojo laikų visuomenėje, jo veiksmų pateisinimas.

Antra, Karolio Didžiojo laikais vyksta gentinės visuomenės transformacija, jos virsmas feodoline visuomene. Anot Pierre Riché (2009, 78), gentinės visuomenės vertybių sistemoje pagarba bei paklusnumas tėvui užimdavo aukštesnę poziciją nei ištikimybė savo valdovui. Gentinė visuomenė – tai kraujo giminytės ryšiais paremta visuomenė. Tuo metu feodalinėje visuomenės santvarkoje vienas iš kertinių principų tampa *vasališkumas* – paklusnumas senjorui (Hiemann 1997, 90). Atsižvelgiant į tai, kad anuomet literatūra skambėjo turtingųjų namuose, kurie, Mitis (1953/54, 31) teigimu, dažnai kildindavo savo šeimos atsiradimą iš herojinių laikų, galima daryti išvadą, kad tokio neįprasto atomazgos varianto apdainavimo tikslas buvo feodaliųjų vertybių populiarinimas. Tai buvo tam tikra propagandinė žinia: net tuo atveju, jei tektų paaukoti nuosavą sūnų, vasalas turi išlikti ištikimas savo senjorui, nes taip elgdavosi herojinių laikų didvyriai. Būtent dėl šios priežasties Hadubrantas nenori girdėti tėvo argumentų. Jo pasakymas „*tot ist Hiltibrant, Heribrantes suno*“ (e. 44) – tai apsisprendimas likti ištikimam savo senjorui. Taip pat ir Hildebrando sprendimas priimti iššūkį – tai nuosprendis kraujo ryšiais paremtai santvarkai. Hildebrandas išlieka ištikimas savo senjorui ir stoja į dvikovą.

Hildebrando giesmės eilėdara

Hildebrando giesmė parašyta ilgomis eilutėmis (*Langzeile*). Toks eilėdaros principas, pasak Millet (2008, 28), buvo paplitęs tarp germanų genčių. Be vokiečių aukštaičių sukurtų tekstų (*Merseburger Zaubersprüche, Muspilli, Wessobrunner Gebet*), ilgomis eilėmis parašytas ir senųjų saksų *Heliand*, anglų-saksų *Beowulf*, taip pat ir kai kurios *Eddos* giesmės senąja islandų kalba.

Kalbant apie ilgos eilės struktūrą, atkreiptinas dėmesys į tai, kad ją sudaro du puseiliai, padalyti cezūros – metroritminės pauzės:

welaga nu waltant got, quand Hiltibrant, wewurt skihit!
ih wallota sumaro enti wintro sehstic ur lante,
dar man mih eo scerita in folc sceotantero. (e. 49-51)

Skirtingai nuo Vėlyvųjų viduramžių poezijos²³, ankstyviems germanų kūriniams, kartu ir *Hildebrando giesmei*, būdinga aliteracija. Aliteracinėje eilėdaroje rimas grindžiamas ne kadencijų (eilučių galūnių) sąskambiu, bet žodžių pradiniais garsais, t.y. kiekvienoje eilutėje mažiausiai du žodžiai turėjo prasidėti tuo pačiu garsu. Aliteruojami buvo pagrindiniai, mintį išreiškiantys žodžiai, tarp kurių reikšmę nekeičiančių žodžių kiekis nebuvo griežtai nustatomas. Vienas gražiausių aliteracijos pavyzdžių *Hildebrando giesmėje* sukurtas 5-6 eilutėse:

garutum se iro godhamun, gertun sih iro suert ana
helidos ubar hringa do sie to deto hiltiu ritun. (e. 5-6)

Nors germanų poezijoje dominavo aliteracija, grindžiama priebalsių sąskambiu, *Hildebrando giesmėje* buvo nustatyta ir vadinamoji balsių aliteracija. Skirtingai nei priebalsiai, balsiai aliteravo vienas su kitu, kadangi aliteracijos pagrindas, manoma, buvo ne pats balsis, bet kietasis prataras (*Knacklaut*). Dvylikta giesmės eilė užrašyta balsių aliteracijos principu:

ibu du mi enan sages, ik mi de odre uuert. (e. 12)

Kadangi skiemenų skaičius eilėse nebuvo griežtai nustatytas, aliteracija atlikdavo ne tik puošmenos funkciją, bet ir turėjo praktinę paskirtį – padėdavo išlaikyti ritmą.

Tačiau skaitant giesmę, lengva pastebėti, kad ne visas tekstas sukurtas aliteracinės eilėdaros principu. 15 eilutėje nėra aliteruojančių garsų, o 65-67 eilutėse, nepaisant aliteracijos, jaučiamas ir galūninis rimas:

Dat sagetun mi usere liuti (e. 15)

Do stoptun to samane staimbort hludun,

Heuwun harmlicco huitte scilti,

Unti im iro lintun lutila wurtun (e. 65-67)

²³ Taip pat ir Vėlyvųjų viduramžių laikotarpiu buvo kuriami tekstai, naudojant ilgąją eilę. Tačiau, skirtingai nuo Ankstyvųjų viduramžių poezijos, šiuo laikotarpiu dominavo galūninis rimas. Vienas iš reikšmingiausių ano laikotarpio pavyzdžių yra Nibelungų giesmė (NBL, Handschrift B, Strophe 4):

Ze Wormeze bi dem Rine si wonten mit ir chraft
in diene von ir landen. vil stolziv ritterscaft
mit lobelichen eren. vnz an ir endes zit
si erstvrben sit iaemerliche. von zweier edelen frowen nit

Anot Millet (2008, 28), šiuolaikinis mokslas negali vienareikšmiškai įvardyti aliteracinės eilėdaros „netikslumo“ priešasčių *Hildebrando giesmėje*. Manoma, kad vokiečių aukštaičių kalba kūrę poetai devintame amžiuje griežtai nesilaikė senų germanų eilėdaros principų, kuriais vadovavosi, pavyzdžiui, tuo metu rašę anglų-saksai (*Beowulf*). Kūrinys buvo užrašytas būtent tada, kai, plintant lotynų kalbai, populiarėjo galūninis rimas. Taip pat ir bažnyčia vertindavo aliteracinę eilėdarą (kartu su runų raštu) kaip pagonybės išraišką ir skatindavo lotyniškos eilėdaros principų taikymą.

Atsakykite į klausimus:

- Pagrįskite plačiai paplitusią nuomonę, kad *Hildebrando giesmės* tekstas parašytas mišriąja kalba.
- Pristatykite giesmės atsiradimo istoriją IX a.
- Kokiais istoriniais įvykiais remiasi giesmės siužetas?
- Kas sužinoma iš giesmės ekspozicijos?
- Pagrįskite teiginį, kad Hildebrando ir Hadubranto dvikova – tai varžybinis teismas. Remdamiesi Viduramžių epochos pasaulėjauta, pristatykite varžybinio teismo esmę.
- Paaiškinkite Viduramžiuose paplitusią nuomonę apie Ditrichą. Kodėl jis buvo vadinamas eretiku, krikščionių persekiotoju?
- Kodėl, nepaisant Hildebrando pateiktų įrodymų, Hadubrantas nusprendžia stoti į kovą su tėvu?
- Kokia Hildebrando ir Hadubranto dvikovos baigtis? Kokie šios dvikovos baigties variantai yra žinomi?
- Perskaitykite tekstą *Jüngerer Hildebrandslied*²⁴. Palyginkite jį su *Hildebrando giesme*.
- Kokios priežastys galėjo lemti *Hildebrando giesmės* atsiradimą?
- Kodėl herojinės poezijos, besiremiančios Didžiojo tautų kraustymosi laikotarpio įvykiais, negalima vadinti anų laikų kronika?
- Kaip galima paaiškinti, kad ostgotų karalius Teodorikas Didysis giesmėje vadinamas Theotrihhe (e. 19), Detrihhe (e. 23) ir net Deotrichhe (e. 26)?
- Išanalizuokite žemiau pateiktą ištrauką iš *Hildebrando giesmės*. Įvardykite pagrindinius eilėdaros principus:

²⁴ (<https://homepages.uni-tuebingen.de/henrike.laehnemann/hildebrandslieder.htm>, arba <http://www.skaldenmet.com/1klass/dasjuengerehildebrands.htm>)

*Dat sagetun mi unsere liuti,
Alti anti frote, dea erhina warun,
Dat Hiltibrant haetti min fater: ih heittu Handubrant.
Forn her ostar giweit, floh her Otachres nid,
Hina miti Theotrihhe enti sinero degano filu. (e. 15-19)*

2.2. *Muspilli* giesmė

Rankraštis. Senąja vokiečių aukštaičių kalba parašytas kūrinys datuojamas IX a. antroje pusėje (870 m.). Jį sudaro 103 eilės, didžiąja dalimi sukurtos aliteracinės eilėdaros principu. Visas tekstas nėra išlikęs: laikui bėgant neišliko kūrinio pradžia ir pabaiga. Anot Ernsto Hellgarto (2013, 288-293), pradžioje trūksta apie 25 eilutes, o pabaigoje – apie 30 eilučių. Vis dėlto, anot daugelio tyrinėtojų, praradimai nėra konceptualūs ir netrukdo suprasti kūrinį. Tekstas užrašytas ant nepanaudotų lotyniško kodekso *Contra Iudaeos, paganos et arrianos de symbolo* lapų. Šis kodeksas buvo dedikuotas Liudvikui II Vokiečiui (806-876) ir ilgus metus saugomas Šv. Emeramo vienuolyne (Regensburgas). Šiuo metu rankraštis laikomas Bavarijos valstybinėje bibliotekoje (Clm. 14098). Giesmės autorius nėra žinomas.

Intensyvūs šio unikalaus senųjų vokiečių aukštaičių poezijos paminklo tyrinėjimai prasidėjo po to, kai 1832 m. tekstą išspausdino Johannas Andreasas Schmelleris (1785-1852), kuris ir pavadino jį *Muspilli*. Pavadinimą nulėmė 57 teksto eilutės žodis, kurio reikšmė bei etimologija iki šių dienų išlieka mokslininkų ginčo objektu:

Muor varsuuilhit sih, suilizot lougiu der himil,

Mano uallit, prinnit mittilagart,

Sten ni kistentit, uerit denne stuatago in lant,

uerit mit diu uuiru uiriho uuison:

*dar ni mac denne mak andremo helfan uora demo **muspille**.* (e. 53-57)

Žodžio *muspilli* interpretavimo sudėtingumą lemia menkas jo paplitimas rašytiniuose paminkluose. Senųjų aukštaičių tekstuose jis vartojamas išskirtinai nagrinėjamame kūrinyje, taip pat du kartus pavartotas senąja vokiečių žemaičių kalba parašytoje Evangelijų harmonijoje *Heliand*. Remiantis kontekstu, *muspilli* galėtų reikšti pasaulio pabaigą. Be to, *muspilli* figūruoja tokiuose senovės skandinavų kalba užrašytuose tekstuose kaip *Edda*, *Voluspa* bei *Lokasenna*, kuriuose jo vartoseną gausesnė kone 15 kartų²⁵. Tačiau čia jis vartojamas kaip vietovardis arba net asmenvardis mitologiniai būtybei reikšti.

Kadangi *muspilli* paplitimo arealas apsiriboja vien germanų genčių teritorijomis, buvo manoma, kad šio žodžio kilmė susijusi su ikikrikščioniška germanų pasaulėžiūra. Vis dėlto naujausi tyrimai rodo, kad žodžio *muspilli* atsiradimo istoriją lėmė krikščioniška doktrina apie pasaulio pabaigą. Pasak

²⁵ Žodžio *muspilli* paplitimą senovės skandinavų literatūroje išsamiai išanalizavo Fingeris (1977, 122-148).

Hanso Jaskeso (2006, 425-434), *muspilli* – tai lotynų kalbos *mundus* (pasaulis) bei senosios saksų kalbos *spildian* (naikinti) dūrinys. Anot mokslininko, lotynų kalbos vartojimas pramaišiu su vietine kalba buvo gana dažnas reiškiny IX amžiuje. Įvertinus žodžio etimologiją bei kontekstą, galima teigti, kad žodis reiškia Paskutinįjį teismą.

Kūrinio kompozicija bei turinys. Giesmės kompoziciją galima suskirstyti į tris dalis: pirma dalis (1-30 eilutė), antra dalis (31-62 eilutė) bei trečia dalis (63-103 eilutė). Tačiau vienodo kompozicinio giesmės skirstymo iki šiol nėra²⁶.

Pačioje pirmosios dalies pradžioje – žmogaus mirties bei dviejų už sielą besikaunančių kariaunų vaizdavimas:

*... sin tac piqueme, daz er touuan scal.
uuanta sar so sih diu sela in den sind arheuit
enti si den lihhamun likkan lazzit,
so quimit en heri fona himilzungalon,
daz andar fona pehhe: dar pagant siu umpi. (e. 1-5)*

Aprašomas įvykis yra visuotinio pobūdžio. Pirmoje eilutėje pavartotas asmeninis įvardis *er* (jis) nenurodo į jokią istorinę asmenybę. Atvirksčiai: vartodamas nuasmenintą formą, autorius pabrėžia įvykių visuotinumą, tarytum, jis norėtų pasakyti, kad su kiekvieno žmogaus mirtimi prasideda dvikova tarp gėrio ir blogio. Teksto autorius nesileidžia į apmąstymus, ar pomirtinis gyvenimas egzistuoja. Jam, kaip ir daugeliui Viduramžių epochos žmonėms, gyvenimas anapus – aksioma. Tačiau IX a. vykusios aršios diskusijos pomirtinio gyvenimo klausimais neliko nepastebėtos *Muspillio* autoriaus, o jo pozicija gerai atsispindi tekste.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad gėrio kova su blogiu dėl mirusio žmogaus sielos prasideda iškart po mirties. Tokiu būdu atmetamas Ankstyvuosiuose viduramžiuose plačiai paplitęs įsitikinimas, kad žmogaus siela ilsisi po atsiskyrimo nuo kūno, nejausdama nei džiaugsmo, nei kančių, kol susijungs su kūnu Paskutiniojo teismo dieną. Tačiau atmetant sielos pomirtinio poilsio galimybę, susiduriama su labai rimtu klausimu: ką veikia siela iki Paskutiniojo teismo ir kur ji jo laukia? Remiantis bažnyčios tradicija, tik po Paskutiniojo teismo sielos laukia džiaugsmo arba kančios pilnatvė – dangus arba pragaras. Vienas įtakingiausių ankstyvosios bažnyčios autoritetų Kvintas Tertulianas (160-220) rašė: „nė vienam nėra atvirti dangaus vartai, kol egzistuoja šis pasaulis [...], tik po pasaulio baigties bus atrakintos dangaus buveinės“ (Tertullian, *De anima*, LV. 3). Pagal bažnyčios

²⁶ Anot Haugo (1977, 24-79), antrąją dalį sudaro 31-72 eilutės, o trečiąją – 73-103 eilutės.

mokymą, tik kankiniai už ypatingus nuopelnus, t.y. mirties dėl tikėjimo, matys Dievą dar prieš Teismą. Palaiapsniui pomirtinėje terpėje susiformavo atskiros zonos. Atsirado tokios buveinės kaip *limbus infantium*, kurioje Paskutiniojo teismo laukė nekrikštyti kūdikiai, arba *limbus patrum*, kurioje laikomi teisingieji, mirę iki Kristaus atpirkimo. Anot Merkto (2005, 15-33), nuo II a., remiantis šv. Perpetuos († 203) vizijomis, pradeda formuotis skaistrykla – terpė, kurioje vyksta dangaus nevertų, tačiau pragaro kančių nenusipelnusių sielų apsivalymas. Idėjos pradžioje pomirtinis apsivalymas vaizduojamas kaip sielos žengimas per dvasinę ugnį, tačiau, laikui bėgant, skaistrykla pradedama tapatinti su atskira erdve, kurioje sielos patiria fizinį skausmą. Į teologinius ginčus pomirtinio apsivalymo klausimais įsitraukia tokie ryškūs bažnyčios autoritetai kaip Klemensas Aleksandrietis († 215), Origenas Aleksandrietis († 253), Ambrozijus († 397), Jeronimas († 419). Vis dėlto bendros pozicijos dėl apsivalymo būtinybės, o ypač dėl jo vietos be trukmės, nebuvo, tačiau didesnės ar mažesnės diskusijos tęsėsi iki XIII a. antros pusės. 1274 m. Liono II susirinkime bažnyčia patvirtino dogmą apie skaistryklą (Le Goff 1984, 287). Susirinkimo dokumentuose skaistrykla neįvardijama kaip tarpinė būklė arba atskira nuo pragaro ir dangaus terpė, tačiau aiškiai apibrėžiama, kad pomirtinis apsivalymas reikalingas sieloms, nenusipelnusioms amžinojo pasmerkimo (pragaro), o jo trukmė nustatoma individualiai, atsižvelgiant į nuodėmių sunkumą²⁷. Priimdama dogmą bažnyčia nustatė gaires, kuriose nuo šiol galėjo vykti diskusija šiuo klausimu. Taip bažnyčia įteisino sampratą apie dviejų skirtingų būklių egzistavimą anapus: iš vienos pusės, amžinos buveinės pragaras bei dangus, o iš kitos pusės – laike apribota skaistrykla, taip pat *limbus infantium* ir *limbus patrum*, kurie egzistuos iki Paskutiniojo teismo.

Tačiau *Muspilli* užrašymo laikotarpiu šis klausimas nebuvo apribotas bažnyčios dogmos. Autorius galėjo pristatyti alternatyvųjį požiūrį į įvykius po mirties. Viena vertus, autorius laikosi tuo metu oficialios bažnyčios propaguojamos sampratos, pagal kurią sielos nenugrimzta į pomirtinį miegą, ji išlieka budri; sielos būklė apibūdinama vien kaip nerimas, rūpestis (e. 6). Atkreiptinas dėmesys į tai, kad tekste vartojama neveikiamoji rūšis:

sorgen mac diu sela, unzi diu suona arget

za uuederemo herie si gihalot uuerde. (e. 6-7)

Nuo sielos daugiau niekas nebeprisiklauso. Mūšio tarp blogio ir gėrio akivaizdoje jos funkcija apsiriboja stebėjimu bei susirūpinimu. Tačiau priklausymas vienai ar kitai pusei lemia ne vienos iš besikaunančių kariaunų pranašumas, bet mirusio žmogaus darbai žemėje:

²⁷ *Enchiridion symbolorum definitionum et declarationum de rebus fidei et morum*. 1991. Heinrich Denzinger (red.). 37. Auflage. Freiburg im Breisgau: Herder-Verlag, 838-839.

*pidiu ist durft mihhil
allero manno uuerlihemo, daz i nes sin muot kispane,
daz er kotes uuillun kerno tuo
enti hella fuir harto uuise. (e. 18-21)*

Kita vertus, *Muspilli* vaizduojamojoje įžengimo į pomirtinio gyvenimą scenoje nelieka vietos tarpinei būklei, kitaip tariant, skaistykklai:

*uuanta ipu sia daz Satanazes kisindi kiuuinnit,
daz leitit sia sar dar iru leid uuirdit,
in fuir enti finstri: daz ist rehto uirinlih ding.
upi sia auar kihalongt die die dar fona himile quemant,
enti si dero engilo eigan uuiedit,
die pringent sia sar uf in himilo rihi:
dar ist lip ano tod, lioht ano finstri,
selida ano sorgun: dar nist neoman siuh. (e. 8-15)*

Vartodamas laiko prievėiksmį *sar* („iškart“), autorius užima vienareikšmišką poziciją, kad tarp mirties akimirkos ir įžengimo į dangaus buveines (*himilo rihi*, e. 13) arba amžinojo pasmerkimo bei kančios vietą (*dar iru leid uuirdit*, e. 9), nėra jokio laiko tarpo. 13 eilėje įvardytas *himilo rihi*, į kurią angelai nuveda sielą, nėra tarpinė būklė. Jame sielos laukia būsenos, įvardijamos kaip „*dar ist lip ano tod, lioht ano finstri*“ (e. 14), kuri Viduramžių epochoje priskiriama išskirtinai Dangaus karalystei. Remiantis aptarto pomirtinio gyvenimo vaizdavimu, galima teigti, kad *Muspilli giesmės* autoriui skaistyklos idėja buvo svetima.

Pirmoji giesmės dalis baigiama pareize – moraliniu raginimu taisyti elgesį ir dorai gyventi:

*[..]. so mac huckan za diu,
sorgen drato, der sih suntigen uueiz. (e. 23-24)*

Antroje dalyje (e. 31-62) autorius nebevaizduoja pavienio žmogaus likimo: dėmesio centre atsiduria pasaulio pabaigos tematika.

Pasaulio pabaigos laukimas – neatsiejama krikščioniškos pasaulėjautos dalis. Krikščioniška pasaulio likimo samprata remiasi Kristaus žodžiais, užfiksuotais Naujajame Testamente, taip pat jo mokinių laiškais. Ypatinę įtaką pasaulio pabaigos idėjos formavimuisi turėjo vadinamieji apreiškimai, ypač Šventojo Jono Apreiškimas, arba Apokalipsė. Remiantis seniausiais bažnyčios

padavimais, Viduramžių epochos žmogus tikėjo, kad pasaulio pabaigos pradžia išpranašaus Antikristo viešpatavimas žemėje. Apaštalų laiškuose²⁸ jis vaizduojamas kaip žmogus, kurio funkcija – suklaidinti tikinčiuosius, apsimitusius Kristumi, ir taip atitraukti juos nuo tikrojo tikėjimo. Jono Apokalipsėje Antikristas įgavo žvėries pabaisos, kylančios iš jūros gelmių, pavidalą²⁹. Norėdamas pritraukti kuo daugiau žmonių į savo pusę, Antikristas darys visokius stebuklus. Tačiau ne visi įtikės juo. Paskutinėmis dienomis žemėje veiks du pranašai, kurių vardų Apokalipsės pagal Joną tekstas neįvardija³⁰, tačiau, remiantis apokrifine literatūra, manoma, kad tai bus Senojo Testamento pranašai Elijas ir Enochas. Jie stos į kovą prieš Antikristą ir taip išgelbės daug tikinčiųjų. Neapsikentęs jų veiksmų, Antikristas nužudys abu pranašus.

Muspilli giesmės 31-62 eilutės yra aukščiau pristatyto apokaliptinio diskurso dalis. Pasaulio pabaigos pasakojimą autorius grindžia praeities išminčių³¹ liudijimu:

*das hortih rahhon die ueroltrehtuison,
daz sculi der antichristo mit elias pagan.* (e. 37-38)

Atsigręžimas į praeities autoritetus – viena iš ryškiausių apokaliptinės literatūros priemonių, kuria siekiama įtikinti skaitytoją, kad perteikiama informacija galima pasitikėti (Tilly 2012, 49). Taigi, anot pasaulio tėkmę išmanančiųjų, laikų pabaigoje Antikristas susikaus su Eliju. Kaip matome, *Muspilli giesmės* autorius nukrypsta nuo tradicijoje dominuojančio Antikristo priešų vaizdavimo modelio ir vietoje dviejų pranašų į mūsų lauką meta vieną pranašą. Šios dvikovos atomazga – Vakarų tradicijoje neturintis analogų sprendimas:

*elias stritit pi den euuigon lip,
uuili den rehtkernon daz rihhi kistartan:
pidiu scal imo helfan der himiles kiuualtit.
der antichristo stet pi demo altfiante,*

²⁸ 2 Tes 2,3-4: „Tegul niekas jūsų neapgauna kuriuo nors būdu! Pirmiau turi ateiti atkritimas ir apsireikšti nedorybės žmogus, pražūties sūnus, prieštarautojas, kuris sukyla prieš visa, kas dieviška ir šventa, ir pats sėdasi Dievo šventovėje, dėdamasis Dievu“.

²⁹ Apr. 13,1-4: „Ir išvydau iš jūros išnyrant žvėrį, turintį dešimt ragų ir septynias galvas, o ant jo ragų buvo dešimt diademų ir ant jo galvų piktžodžiavimo vardai. Žvėris, kurį mačiau, buvo panašus į leopardą; jo kojos tarytum lokio kojos, o jo snukis – lyg liūto snukis. Slibinas atidavė jam savo galybę, savo sostą ir didelę valdžią. Vieną iš jo galvų aš regėjau mirtinai sužeistą, tačiau jos mirštamoji žaizda užgijo. Ir visa žemė stebėdamasi nusekė paskui žvėrį. Žmonės garbino slibiną, kad atidavė valdžią žvėriui, ir šlovino žvėrį, šaukdami: „Kas galėtų lygintis su žvėrimi, ir kas galėtų kovoti su juo!“

³⁰ Apr. 11,3: „Aš duosiu galią savo dviem liudytojams, ir jie, maišais apsivilkę, pranašaus tūkstantį du šimtus šešiasdešimt dienų.“

³¹ Sva.: *ueroltrehtuison* (lt. „pasaulio tėkmę išmanantieji“)

*stet pi demo Satanese, der inan uarsenkan scal:
pidiu scal er in deru uuicsteti uunt piuallan
enti in demo sinde sigalos uuerdan. (e. 41-47)*

Pagal bažnyčios mokymą, pranašo Elijo pralaimėjimas bei jo nužudymas – priežastis, dėl kurios į kovą stos Mesijas, kuris atkeršys už teisuolių mirtį ir nugalės Antikristą. *Muspilli giesmėje* dvikovoje nugalimas ne pranašas, o Antikristas. Tokia atomazgos versija buvo žinoma Vakarų bei Rytų bažnyčioms, nors ir retai pasitaikanti (Finger 1977, 29). Tačiau *Muspilli giesmėje* Antikristą nukauna ne Mesijas arba Elijas, bet jį pražudo pats šėtonas. Schneideris (1962, 183) atkreipia dėmesį, kad tokia dvikovos baigtis yra svetima bažnyčios tradicijai ir pagal savo esmę visiškai nelogiška, nes Antikristas kovoja šėtono pusėje. Minis (1966, 52-65) teigimu, nelogiška aptariamoms dvikovos atomazga – vienas iš įrodymų, kad iki užrašymo IX a. antroje pusėje giesmė egzistavo ne vien žodine forma. Esantis tekstas – ne užrašymo, bet perrašymo rezultatas. Antikristo žūtis nuo šėtono rankų – ne autoriaus, bet skriptoriaus, arba interpoliatoriaus, klaida.

Kalbėdamas apie Elijo likimą ir apie dvikovos pasekmes visam pasauliui, autorius dar kartą nurodo žinių šaltinį:

*doh uuanit des uilo... gotmanno,
daz Elias in dem uuige aruuartit uuerde. (e. 48-49)*

Susidaro įspūdis, kad autorius suvokė, jog jo paskutiniųjų dienų įvykių interpretacija skiriasi nuo versijos, žinomos skaitytojams. Būtent dėl šios priežasties, norėdamas suteikti savo pasakojimui tikroviškumo, jis tekste du kartus nurodo informacijos šaltinį: 37 eilėje – tai *uueroltrehtuuison* („pasaulio tėkmę išmanantieji“), o 48 eilėje jie įvardijami kaip *gotmann* („Dievo žmonės“). Remiantis *Muspilli* giesmės versija, Elijas nežus, bet bus sužeistas (e. 49). Ant žemės lašantis Elijo kraujas sukels visą pasaulį sukrėsiančią katastrofą:

*so daz Elias pluot in erda kitriufit,
so inprinnant die perga, poum ni kistentit
enihc in erdu, aha artuknent.
muor varuuilhit sih, suilizot lougiu der himil,
mano uallit, prinnit mittilagart. (e. 50-54)*

Anot Mühlingo (2007, 139-148), Vakarų bažnyčios tradicijai būdingi du pasaulio pabaigos modeliai: *renovatio* modelis ir *annihilatio* modelis. Pagal pirmąjį, laikų pabaigoje visas materialus

pasaulis bus atnaujintas, o pagal antrąjį – visas pasaulis bus negrįžtamai sunaikintas. Nepaisant to, kad daugelis bažnyčios tėvų, pavyzdžiui, Irenėjus († 202/203), taip pat Viduramžių scholastikai, tokie kaip Petras Lombardas (1095-1160), griežtai smerkė visišką materialaus pasaulio sunaikinimo koncepciją, ši idėja turėjo gausų pasekėjų būrį, ypač tarp gnostikų.

Sprendžiant iš to, kaip giesmėje vaizduojama pasaulio pabaiga (e. 50-54), galima teigti, kad *Muspilli giesmė* atstovauja *annihilatio* modeliui.

Antroji giesmės dalis baigiasi taip pat pareneze:

Piudiu ist demo manno so guot, denner ze demo mahal quimit,

Daz er rahono uueliha rehto arteile.

Denne ni darrf er sorgen, denne er ze deru suonu quimit. (e. 63-65)

Trečioje giesmės dalyje (e. 63-103) dėmesys ir vėl krypsta į pavienio žmogaus likimą. Skirtingai nei pirmoje dalyje (e. 1-30), kurioje pristatomi įvykiai iškart po žmogaus mirties, trečioje dalyje vaizduojama nuodėmingo žmogaus akistata su teisėju Paskutiniojo teismo metu. Giesmės autorius ragina skaitytoją nepamiršti, kad kiekvienas žmogaus žingsnis yra velnio akylai stebimas ir bus atskleistas Teismo dieną. Ypač raginama vengti papirkinėjimo (e. 67 bei 72) ir priiminėti sprendimus atsižvelgiant į teisę (e. 64). Fingerio (1977, 89-119) teigimu, šis raginimas atskleidžia, koks giesmės adresatas: anot mokslininko, *Muspilli giesmės* autorius kreipiasi į teisėjus.

Ankstyvųjų viduramžių teisminės valdžios suverenai buvo karalius. Mainais už ištikimybę jis garantavo savo pavaldiniams saugumą bei teisės viršenybę ginčytiniais klausimais. Teisę vykdyti teismą karalius deleguodavo grafams, kuriuos kontroliuodavo vadinamieji *missi dominici*, t. y. valdovo pasiuntiniai. Tačiau dažnai jų darbui įtakos turėjo tokios nelegalios iniciatyvos kaip papirkinėjimai arba grasinimai susidoroti (Riche 2009, 304-308). Yra pagrindo manyti, kad *Muspilli giesmės* autorius kreipiasi būtent į šį įtakingą visuomenės sluoksnį, primindamas, kad jų sprendimai yra fiksuojami. Nuo Kristaus, visos žmonijos teisėjo, nebus įmanoma nusišalinti nė vieno įstatymo pažeidimo:

so dar manno nohhein uuiht pimidan ni mak,

dar scal denne hant sprehan, houpit sagen,

allero lido uuelihc unzi in den luzigun uinger,

uuaz er untar desen mannun mordes kifrumita. (e. 90-94)

73 giesmės eilutė žymi perėjimą nuo individualaus prie universalaus Paskutiniojo teismo lygmens vaizdavimo. Nusakydamas Kristaus paruziją³², autorius pasinaudoja IX a. žmonėms žinomais vaizdiniais. Kristaus atėjimas aprašomas kaip imperatoriaus įžengimas į miestą su didžiule kariauna. Jo atvykimo tikslas – vykdyti teismą. Giesmėje vartojami skirtingi žodžiai, reiškiantys teismą: *suona* (e. 6; 71; 99), *mahal* (e. 31; 34; 63; 77), taip pat *rihtunga* (e. 89). Tačiau šį kartą autorius vartoja germanišką terminą *ding*:

denne uarant engila uper dio marha,
uuellant deota, uuissant ze dinge. (e. 79-80)

Vokiečių kalboje *think* arba *ding* reiškia genties susirinkimą vykdyti teismą pagal germanų teisę. Germanų kalbos **penga-* yra etimologiškai giminingas gotiškajam **peihis*, reiškiančiam „laikas“. Yra pagrindo manyti, kad germanų teismai vykdavo tam tikru laiku, kuris visiems buvo žinomas. Tokiuose susirinkimuose privalėjo dalyvauti visa gentis. Prilygindamas Kristaus teismą germanų *ding*, giesmės autorius pabrėžia teismo visuotinumą. Vis dėlto skirtingai nei germaniškas teismas, Kristaus teismas nevyks istoriniu laiku. Žemiškas laikas, kurį krikščionys suvokia kaip vientisą liniją, turinčią pradžią ir pabaigą, nustos galioti paruzijos metu. Dėl šios priežasties prievolė stoti prieš teismą galioja ne tik paskutiniųjų dienų katastrofas išgyvenusiems žmonėms, bet ir seniai mirusiems:

denn scal manno gilih fona deru moltu arsten.
lossan sih ar dero leuuo uazzon [...]. (e. 81-82)

Trečioje giesmės dalyje akivaizdus pastoralinis aspektas: be anksčiau aptarto raginimo vengti kyšininkavimo, tekste atkreipiamas dėmesys į išmaldos davimo naudą – į atgailos formą, turinčią socialinį pobūdį. Skaitytojas taip pat raginamas neatidėlioti atgailos, nes ji veiksminga tik esant gyvam. Tokiu būdu autorius pakartotinai išreiškia neigiamą požiūrį į skaistryklą, t.y. pomirtinės atgailos galimybę. Po mirties žmogaus laukia arba amžinas džiaugsmas (dangus), arba amžinas pasmerkimas (pragaras). Abi būklės yra amžinos ir nekeičiamos.

Muspilli giesmės tekstas baigiasi kryžiaus įnešimo į Teismo vietą scena:

uuiridit denne furi kitragan daz frono chruci,
dar der heligo Christ ana arhangan uuard.
denne augit er dio masun, dio er in deru menniski anfenc,

³² Paruzija (gr. παρουσία, *parusia*, „buvimas čia“) – Antrasis Kristaus atėjimas.

dio er duruh desse mancunnes minna fardoleta. (e. 100-103)

Prieš paskelbdamas nuosprendį, Kristus Teisėjas pasižiūri į kryžių, ant kurio jis kentėjo iš meilės žmonėms (e. 103). Remiantis tradicija bei teksto logika, galima įsivaizduoti teksto pabaigą: ištikimieji bei atlikusieji atgailą kviečiami įžengti į Dangaus Karalystę, kur jų laukia „*dar ist lip ano tod, lioht ano finstri*“ (e. 14). Kristaus bei bažnyčios raginimu nepaklusniusius Teisėjas nusiunčia į pragarą. Jų dalia – „*in fuir enti in finstri*“ (e. 10).

Iškyla klausimas: ar galima būtų tikėtis iš neišlikusios giesmės dalies netikėtumų, įdomių, nestandartinių sprendimų? Be abejo. Giesmės autorius ne vieną kartą pasirinkdavo netradicinius vaizdinius, interpretacijas bei atsakymus į jo laikui aktualius klausimus. Neeilinių sprendimų galima būtų tikėtis ir iš neišlikusios *Muspilli giesmės* dalies. Tačiau norėdami išlikti ištikimais literatūros mokslo metodologijai, turime apsiriboti esamos kompozicijos interpretavimu. Visi svarstymai už esamos kompozicijos ribų – niekuo nepagrįstos spekuliacijos.

Vienas aktualiausių klausimų yra giesmės kompozicijos koherentiškumas. Pastebėta, kad 37-62 eilių turinys skiriasi nuo 1-36 bei 63-103 eilėse pristatomo turinio. Vienas iš jų pasakoja apie sielos likimą po žmogaus mirties (e. 1-36 bei 63-103), o kitas – apie pasaulio pabaigą (e. 37-62). Remiantis šiuo kompozicijos ypatumu buvo teigiama, kad IX a. *Muspilli giesmė* – tai dviejų skirtingų tekstų sujungimo į vieną meninę kompoziciją rezultatas. Georgas Baesecke'as (1918, 414–442), vienas garsiausių XX a. pradžios germanistų, giesmės tekstą suskirstė net į *Muspilli I* (e. 1-36 bei 63-103) bei *Muspilli II* (e. 37-62). Jo teigimu, apie dviejų skirtingų tekstų egzistavimą liudija ne tik skirtingi siužetai, bet ir ortografija. Jis atkreipė dėmesį į tai, kad tų pačių žodžių rašyba skiriasi, priklausomai nuo to, ar žodis vartojamas *Mispilli I* arba *Muspilli II*. 1-36 bei 63-103 eilėms būdingas viengubų priebalsių vartojimas, o 37-62 eilėse – gausu geminatų (dvigubų priebalsių):

Muspilli I: Die pringent sia sar uf in himilo rihhi. (e. 13)

Muspilli II: Uuili den rehtkenon daz rihhi kistarkan. (e. 42)

Muspilli I: Dene ni darf er sorgen, dene er ze deru suonu quimit. (e. 65)

Muspilli II Denni kistentit eki in erdu uerit denne sutuatago in lant. (e. 55)

Baesecke'o pozicija sulaukė didelio XX a. *Muspilli giesmės* tyrinėtojų pripažinimo. Herbertas Kolbas, Wolfgangas Mohras ir kiti teigė, kad remiantis giesmės turinio bei formos analize, yra pagrindo kalbėti, kad ją sudaro du skirtingi tekstai (Kolb 1964, 2-33; Mohr 1977, 6–24). Haugas giesmės kompoziciją apibūdino net kaip „nevykusia kompiliacija“ (Haug 1977, 25).

Vis dėlto Baesecke'o teiginiai turi silpnąją vietą: viengubų arba dvigubų priebalsių vartojimas tame pačiame žodyje yra būdingas ne vien *Muspilli* I ir *Muspilli* II, bet taip pat randamas toje pačioje dalyje:

Muspilli I: *Pidiu ist durft mihhil*

Alero mano uuelihemo, daz i nes sin muot kispene

Daz er kotes uuillun kerno tuo. (e. 18-20)

Muspilli I: Denne ni kitar parno nohhein den pan furisizzan,

Ni alero **manno** uelih ze demo mahale sculi. (e. 33-34)

Kaip matome, daiktavardis *mano/manno* 19 giesmės eilėje vartojamas su viengubu priebalsiu /n/, o 34 eilėje yra geminata /nn/. Abu vartojimo atvejai nustatyti vadinamoje *Muspilli* I dalyje, kuriai, anot Baesecke'o, būdingas viengubų priebalsių vartojimas. Iš to galima padaryti išvadą, kad skirtingas priebalsių vartojimas būdingas visam giesmės tekstui ir neįrodo, kad giesmę sudaro du skirtingi tekstai.

Dviejų skirtingų siužetų versija taipogi sulaukė kritiškų pastabų. Schneiderio (1962, 166) teigimu, nėra jokio pagrindo kalbėti apie dviejų nesusijusių siužetų egzistavimą giesmėje. Panašios pozicijos laikosi Minis (1966), pagal kurią abi dalys vaizduoja tą patį įvykį, tačiau skirtinguose lygmenyse: 1-36 ir 63-103 eilėse aprašomas individualus, o 37-62 eilėse universalus eschatologinio įvykio lygmuo. Anot mokslininkės, tekste nustatyti skirtumai sietini ne su skirtingais autoriais, bet su interpoliatoriaus įtaka pirminiam neišlikusiam giesmės tekstui. Savo poziciją Minis grindžia aliteracinės eilėdaros struktūrine analize. Panašiai kaip *Hildebrando giesmėje*, ne visos *Muspilli* giesmės eilės sukurtos aliteracijos principu:

Upi sia [h]auar kihalont die die dar fona himile quemant,

Enti si dero engilo eigan uuiridit,

Die pringent sia sar uf in himilo rih:

Dar ist lip ano tod, lioht ano finstri,

Selida ano sorgun: dar nist neaman siuh. (e. 11-15)

11 bei 12 eilių aliteracija /h/–/h/ (eilė), /e/–/e/ nutraukiama proziniu sakiniu (e. 13), po kurio grįžtama prie aliteracinės eilėdaros /l/–/l/ (e. 14), /s/–/s/–/s/ (e. 15). Be to, *Muspilli* giesmėje pasitaiko ir galinis rimas:

*Denne daz preita uuasal allaz uarprinnit³³,
Enti uuir enti luft iz allaz arfurpit,
Uuar ist denne diu marha, dar man dar eo mit sinen magon piehc?
Diu marha ist farprunnan, diu sela stet pidungan
Ni uueiz mit uuiu pauze: so uerit si za uuize. (e. 58-62)*

61 eilėje atsisakoma aliteracinės eilėdaros dėl galūninio rimos: /-an/-/an/, o 62 eilėje galima kalbėti net apie dviejų eilėdaros principų susikirtimą: aliteracija /uu/-/uu/ bei galūninis rimas /ze/-/ze/. Tačiau dviejų eilėdaros principų pritaikymas vienoje eilėje neprivalo būti vertinamas kaip išskirtinis meninis sprendimas. Tai gali būti paprastas atsitiktinumas. Minis teigimu, aliteracinės eilėdaros netikslumai liudija apie tai, kad esamas *Muspilli giesmės* tekstas užrašymo arba perrašymo metu buvo papildytas eilėmis, nebūdingoms pirminiam neišlikusiam tekstui. Iš tikrųjų, esamas tekstas datuojamas IX a. antroje pusėje (apie 870 m.), kai aliteracinė eilėdara buvo nebepopuliari. Ją pakeitė tuo metu lotynų kalbai būdingas galūninis rimas. Yra pagrindo manyti, kad esamo giesmės teksto autorius, norėdamas patobulinti pirminį tekstą arba nemokėdamas senos germanų eilėdaros technikos, suteikė jam aktualesnį skambesį (Haug 1977, 59), giesmės tekstą papildė savo eilėmis. Anot Minis, 13, 18-24, 52, 61-62, 73a ir 97-98 eilės nepriklauso pirminiam *Muspilli giesmės* tekstui. Vis dėlto mokslininkė negali atsakyti į klausimą, ar interpoliatorius laikėsi vien žodinės tradicijos, ar tuo metu giesmė jau turėjo raštinį pavidalą, kuris neišliko.

Atsakykite į klausimus:

- Pristatykite pagrindinius faktus apie *Muspilli giesmės* rankraštį bei giesmės atsiradimą.
- Kodėl ši giesmė buvo pavadinta *Muspilli* ir kokia šio žodžio etimologija?
- Į kiek sąlyginių dalių galima išskirstyti giesmės kompoziciją. Pagrįskite savo poziciją.
- Vaizduodamas pomirtinį gyvenimą, giesmės autorius pristato Ankstyviesiems viduramžiams neįprastą poziciją. Kokia pomirtinio gyvenimo koncepcija dominavo Ankstyvaisiais viduramžiais ir kuo ji skyrėsi nuo pozicijos, išreikštos giesmėje?
- Kaip vaizduojamas pasaulio pabaigos scenarijus ir kuo jis skiriasi nuo IX a. dominavusios Paskutiniojo teismo vaizdavimo tradicijos?
- Nustatykite, kokiam pasaulio pabaigos vaizdavimo modeliui (*renovatio* arba *annihilatio*) galima priskirti *Muspilli giesmę*.

³³ Sva. *varprinnit* (de.: verbrennt). Priešdėlis *var-* tariamas beveik atskirai nuo šaknies, kuri prasideda /p/.

- Pagrįskite teiginį, kad *Muspilli giesmės* adresatas buvo Karolingų imperijos teisėjai.
- Įvardykite germanų pasaulėjautos elementus *Muspilli giesmėje*.
- Kokie du Paskutiniojo teismo lygmenys vaizduojami giesmėje? Remdamiesi tekstu, priskirkite giesmėje vaizduojamus įvykius vienam arba kitam lygmeniui.
- Pristatykite kompozicijos koherentiškumo problematiką.
- Perskaitykite A. Burovo straipsnį „Zum Problem der Kohärenz der Komposition im *Muspilli*“³⁴. Aptarkite, kaip straipsnio autorius sprendžia kompozicijos koherentiškumo klausimą.
- Išanalizuokite žemiau pateiktą ištrauką iš *Hildebrando giesmės*. Įvardykite pagrindinius eilėdaros principus:

*So denne der mahitigo khuninc daz mahal kipannit,
dara scal queman chunno kilihaz:
denne ni kitar parno nohhein den pan furisizzan,
ni allero manno uuelih ze demo mahal sculi.
Ni scal er uora demo rihhe az rahhu stantan,
pi daz er in uuerolti kiuuekot hapeta. (31-36)*

2.3. *Liudviko giesmė*

Rankraštis. Lyginant su *Muspilli* bei *Hildebrando giesmėmis*, *Liudviko giesmės* datavimas nekelia didelių klausimų. Manoma, kad tekstas buvo užrašytas tarp 881 m. rugpjūčio 1 d. bei 882 m. rugpjūčio 5 d., t. y. tarp istorinio mūšio prie Sokūro (Saucourt, 881 m. rugpjūčio 1-3 d.), kurį laimėjo rytų frankų karalius Liudvikas Trečiasis (864-882), ir šio karaliaus mirties, t. y. 882 m. rugpjūčio 5 d. Kadangi giesmėje kalbama apie Liudviką kaip esamą karalių, daroma išvada, kad tekstas atsirado iškart po mūšio (De Boor 1979, 87-88).

Daugeliu atvejų pirmieji rašto paminklai atrandami ant nepanaudotų įvairių lotyniškų rankraščių lapų, pvz., *Muspilli giesmės* tekstas. Šį faktą galima paaiškinti tuo, kad germanų kalbomis kuriamų tekstų meninė vertė, lyginant su tekstais, užrašytais lotynų kalba, IX a. buvo labai menka. Šiuo pažiūriu *Liudviko giesmė* – išimtis. Tekstas integruotas į lotynišką kodeksą, kurį sudaro dešimt Grigaliaus Didžiojo distichų, aštuoni į lotynų kalbą išversti šv. Grigaliaus Nazianziečio (325-389) teologijos darbai, vienas lotyniškas eilėraštis, skirtas šv. Eulalijai (292-304), taip pat senąja prancūzų kalba parašyta šv. Eulalijos sekvencija, kuri savo ruožtu – seniausias poezijos paminklas prancūzų kalba. Giesmės įtraukimas į iš pergamento lapų sudarytą kodeksą liudija apie tai, kad nuo atsiradimo pradžios šis tekstas buvo labai vertinamas.

Manoma, kad rankraštis buvo sudarytas Flandrijoje bei ilgainiui saugomas Sant Amando vienuolyne. Anot Rupp'o ir Lango (1986, 52), 1791 m. uždarius Sant Amando vienuolyną, rankraštis, o kartu ir giesmės tekstas, atsidūrė Valansjeno mieste (Valenciennes), kurio bibliotekoje saugomas iki šiol (Bibliothèque municipale classée, Cod. 150, f. 141v - 143r).

Kalbant apie Karolio Didžiojo laikotarpio literatūrą, dažnai susiduriama su autorystės problema. Ne išimtis ir *Liudviko giesmė*. Šiuolaikinis literatūros mokslas negali įvardyti konkretaus asmens, parašiusio šį unikalų rašto paminklą, tačiau gali atskleisti tam tikrų faktų apie jo veiklos pobūdį.

Sprendžiant iš kūrinio intencijos, galima prielaida, kad autorius buvo vienas iš *Liudviko dvare* arba kanceliarijoje dirbusių dvasininkų, gerai besiorientuojančių Vakarų Frankų karalystės politikoje. Anot Bergmanno, galimas šio teksto užsakovas – Gozlenas iš Sen Deni (Gauzlin, † 886). Jis buvo ne tik karaliaus *Liudviko III* kancleris bei Paryžiaus vyskupas, bet ir vadovavo Sant Amando vienuolynui, kuriame tekstas ilgus metus buvo saugomas. Be to, Gozlenas gerai žinomas kaip politinių tekstų užsakovas Sen Žermeno de Prė (Saint-Germain-des-Prés) vienuolyne, kuriame jis taip pat ėjo abato pareigas (Bergmann 2013, 243).

Kūrinio kompozicija bei turinys

Giesmės antraštė užrašyta lotynų kalba, kurioje pristatomas socialinis Liudviko statusas bei jo genealogija:

Rithmus teutonicus de pia memoriae Hluduico rege filio Hluduici aequae regis.

Tai vokiečių daina apie karalių Liudviką, Liudviko sūnų, kuris taip pat buvo karalius.

Antraštėje pavartotas žodis *teutonicus* įprastai verčiamas kaip „vokiečių“, tačiau su dabartine vokiečių tauta šis žodis mažai ką turi bendro. Šis lotynų kalbos žodis kilęs iš indoeuropiečių šaknies **teuta* ir reiškia „žmonės“ arba „tauta“³⁵. Pirmą kartą jis buvo pavartotas gotų kalba parašytoje Biblijoje, kurią sudarė vyskupas Vulfila (311-383). Norėdamas apibūdinti žmones, kurie nėra žydai pagal tikėjimą, ir kuriems turi būti skelbiama Evangelija, Vulfila pavartoja gotišką žodį *þiudisko* (Gal 2, 14), kuris reiškia „visi kiti“, t. y. ne žydai. Pirmą kartą žodis *theodisce* buvo pavartotas viename laiške, skirtame popiežiui Adrianui I (722-795). Jame jo autorius, nuncijus Grigalius iš Ostijos, informuoja popiežių apie dviejų 786 m. dabartinės Anglijos teritorijoje vykusių sinodų sprendimus. Sinodų sprendimai užfiksuoti „tam latine quam *theodisce*“, t. y. lotynų bei vietine, arba tautos, kalba (Schulze 2005, 19). Įvykus antram priebalsių poslinkiui, germanų /ð/ virto vokiečių /d/. Taip atsirado žodis *deutsch*. Tačiau IX a. pabaigoje šis žodis dar reiškė ne vokiečių, bet tautos, arba vietinė, kalba. Taigi lotyniška antraštė informuoja, kad šita giesmė parašyta ne lotynų, bet vietine kalba.

Antraštėje minimas karalius Liudvikas – tai Vakarų frankų karaliaus Liudviko II Mikčiaus (846-879) vyresnysis sūnus. Jau iš pačios giesmės sužinome, kad Liudvikas anksti prarado tėvą: „*Kind uuarth her faterlos*“ (e. 3). Tiesą sakant, mirus tėvui, Liudvikas nebuvo vaikas (giesmėje *Kind*). Turimais duomenimis, jam buvo septyniolika metų. Yra pagrindo manyti, kad giesmės autorius šitaip subtiliai nori atkreipti dėmesį į tai, kad mirus senam karaliui, Liudvikas pateko į nepavydėtiną situaciją, kurioje nuo jo mažai kas priklausė: karalystė buvo draskoma skirtingų interesų. Vakarų Frankų karalystės kancleris Gozlenas laikėsi pozicijos, kad karalystė turi būti padalyta dviems Liudviko II Mikčiaus sūnams, t. y. Liudvikui ir jaunesniajam broliui Karlomanui (866-884), kaip to reikalavo frankų paprotys. Kitai interesų grupei vadovavo Hugas Abatas (apie 830-886)³⁶, kuris norėjo išvengti valstybės skilimo. Po Rytų Frankų karaliaus Liudviko III Jaunesniojo (835-882) intervencijos, Vakarų Frankų teritorija buvo vis dėlto padalyta: Liudvikui atiteko šiaurė (žemės tarp

³⁵ Atkreipkite dėmesį į lietuvišką žodį *tauta*, kuris savo fonetine sandara mažai kuo skiriasi nuo indoeuropiečių **teuta*.

³⁶ Hugas Abatas nebuvo dvasininkas, o vadinamasis „pasaulietiškas abatas“ arba valdytojas. Jam priklausė Saint-Germain d’Auxerre, Saint-Riquier ir kt. vienuolynai.

Luaros (Loire) ir Šėldės (Schelde) upių bei Šiaurės jūros), o Karlomanui – pietūs (Burgundija ir Akvitanija) (Haubrichs 1995, 137).

Tiksliai pasakyti, kas buvo šios giesmės adresatas, negalima. Anot Haugo, tekstas parašytas „keista Reino frankų kalba, kurią tikriausiai vartojo Vakarų Frankų karalystės aristokratija“ (Haug 1991, 1135). Remiantis šiuo teiginiu, galima daryti prielaidą, kad giesmės adresatas buvo Liudviko dvaras. Wehrliis traktuoja šį tekstą net kaip įrodymą, kad IX a. pabaigoje Vakarų frankų aristokratija dar galutinai nepasidavė romanizacijai ir vartojo germanų kalbą (Wehrli 1997, 95). Tačiau Bergmannas (2013, 241-250) atkreipia dėmesį į tai, kad moksliskai pagrįstų įrodymų, kad Liudviko dvaras vis dar vartojo Reino frankų dialektą, nėra. Bergmano teiginį patvirtina faktas, kad sudarytame rankraštyje yra ne tik Liudviko giesmė, bet ir senąja prancūzų kalba parašyta sekvencija. Anot mokslininko, šios giesmės adresato reikėtų ieškoti dešiniajame Reino upės krante – Rytų Frankų karalystėje. Priklausomai nuo adresato galima išskirti dvi pagrindines interpretacijos kryptis:

Pirmoji kryptis: adresatas – Rytų frankai

Darant prielaidą, kad giesmė skirta Rytų frankams, galima teigti, kad – tai propagandinis tekstas, siekiantis paskatinti Rytų frankus dalyvauti žygyje prieš normanus.

Giesmė remiasi istoriniais faktais. Tuo metu, kai Liudvikas padėjo savo broliui Burgundijoje, kurią uzurpavo Bozonas Vjenietis (Boso von Vienne, 825-887), į jam pavaldžią teritoriją įsiveržė normanai. Normanai – šiaurės germanų gentys, kurių gyvenamasis arealas buvo dabartinėje Danijoje ir Norvegijoje. 880 m. žiemą jie užėmė Kurtre (Courtrai), apiplėšė Kambrę (Cambrai), Sen Rikję (Saint-Riquier), Amjeną (Amiens), Korbį (Corbie) Sant Omerą (Saint-Omer). Visi pagrindiniai šiaurės vakarų frankų miestai ir vienuolynai buvo kontroliuojami normanų. Giesmėje normanų įsiveržimas pristatomas kaip Dievo išbandymas:

[...] *koron wolda sin god,*
ob her arbeidi so iung tholon mahti.
lietz her heidene man obar seo lidan,
thiot Vrancono manon sundiono. (e. 9-12)

Normanų įsiveržimas nėra atsitiktinis. Viduramžių epochoje visi įvykiai interpretuojami iš Išganymo istorijos perspektyvos. Šis mąstymas grindžiamas Senajame Testamente pavaizduotame

Dievo ir išrinktosios tautos santykių modelių³⁷. Remiantis šiuo modeliu, Dievas yra tikrasis žmonijos istorijos šeimininkas. Tačiau Jis ne tik laimina, bet ir siunčia išbandymus savo tautai. Norėdamas patikrinti tautos ištikimybę, Jis siunčia ligas, katastrofas, priešų kariaunas:

*Sume sar verlorane wurdun sum erkorane;
haranskara tholata ther er misselebeta.
Ther ther thanne thiob was, inde r thanana ginas,
nam sina vaston: sidh warth her guot man.
Sum was luginari, sum skachari,
sum fol loses, inde r gibuohta sih thes. (e. 13-18)*

Matydamas tautos atsivertimo ženklus, Dievas keičia pyktį į malonę. Remiantis Senajame Testamente įtvirtintu principu, pagal kurį Dievas savo išrinktajai tautai siunčia į pagalbą Mozę, Nojų, Dovydą ir kitus, frankams siunčiamas Liudvikas. Įsakymą padėti tautai Liudvikas gauna tiesiogiai iš Dievo:

Hludwig, kuning min, hilph minan liutin! (e. 23)

Liudvikas atsiliepė į pašaukimą:

*[...] „herro, so duon ih,
Dot ni rette mir iz, al thaz thu gibiudist.“ (e. 23-24)*

Besiruošdamas žygiui, Liudvikas turi užsitikrinti frankų palaikymą. Jo kreipimasis į žmones remiasi dviem principais: feoduline santvarka ir transcendentiniu pašaukimu.

Feodalinėje santvarkoje suverenas paveda valdyti vasalui tam tikrą teritoriją mainais už ištikimybę karo metu. Paremti savo senjorą mūšyje – tiesioginė vasalo prievolė. Atlyginti už tarnystę – suvereno prievolė, kurią užtikrina Liudvikas:

*So wer so her in ellian giduot godes willion,
quimit he gisund uz, ih gilonon imoz,
bilibit her thar inne, sinemo kunnie. (e. 39-41)*

Kviesdamas frankus prisijungti prie žygio prieš normanus, Liudvikas nurodo ir į transcendentinį šio kvietimo aspektą. Tai nėra vien jo, kaip feodalo, noras, nes jis vykdo Dievo valią:

³⁷ Anot Riché (2009, 100), karaliaus Liudviko kova su normanais giesmėje vaizduojama remiantis Biblijoje aprašytu Makabėjų sukilimu (2 Mak. 8, 1-15, 37).

Hera santa mih god ioh mir selbo gibod. (e. 33)

Giesmėje vasalo karo prievolė vaizduojama kaip tarnystė Dievui. 23 eilėje Dievas net įvardija frankus kaip *min liut*. Taip pat ir Liudvikas apibūdina savo bendražygius kaip *godes holdon* (e.36), o jų kovą su normanais – *godes willio* (e. 39). Į mūsų jie eina lydimi ne mūsų giesmės, bet litanijos žodžiais – *Kyrrieleison*:

Ther kunig reit kuono, sang lioth frano,

Ioh alle saman sungun: „Kyrrieleison.“ (e. 46-47)

Mūšiui aprašyti giesmėje skiriamos vos kelios eilės (e. 48-55), iš kurių sužinome, kad frankai kovėsi drąsiai ir daug normanų kraujo praliejo. Aprašymo pabaigoje – tvirtinimas, kad Liudvikas laimėjo. Tokį nedetalaus mūsų vaizdavimą galima sieti su faktu, kad giesmė kuriama iškart po istorinio mūsų prie Sokūro (Saucourt, 881 m. rugpjūčio 1-3 d.), kurio eiga ir baigtis buvo gerai žinoma adresatui. Yra pagrindo manyti, kad giesmės autorius kelia kitus tikslus. Apibendrinamas mūsų, giesmininkas pabrėžia, kad tai tiesioginė karaliaus Liudviko pergalė: *Hludwig warth sigihaft* (e. 55).

Mūšis prie Sokūro nebuvo lemiamas frankų kovoje su normanais. Jo negalima lyginti su Ledo mūsų (1242) arba Žalgirio mūsų (1410), kurie užbaigė Vokiečių ordino invazijos procesą į rytų slavų bei baltų žemes. Tačiau po Sokūro karo veiksmai persikėlė į rytus. Tais pačiais metais normanai įsiveržė į Tongereną, Mastrichtą, Lježą (fr. Liège, dt. Lüttich), Acheną, t.y. į rytų frankų žemes.

Taigi, kokių propagandinių tikslų galėjo siekti šios giesmės autorius, jei jo adresatas – rytų frankai? Įvertinus visas istorines aplinkybes, galima teigti, kad giesmės tikslas – pristatyti karalių Liudviką III kaip Dievo išrinktąjį karalių kovai su normanais (Müller 1980, 441-477). Padedamas Dievo, jis laimėjo mūsų prie Sokūro, laimės ir kitus mūsų. Kovoje su normanais Rytų frankai turi burtis aplink Liudviką. Išanalizavęs IX a. historiografinius šaltinius, Bergmannas mano, kad po mūsų prie Sokūro susiklostė palankios aplinkybės suvienyti Vakarų bei Rytų frankus į vieną karalystę (Bergmann 2013, 249). Liudviko giesmė – viena iš sudedamųjų šio stambaus politinio projekto dalių. Tačiau šiems planams nebuvo lemta išsipildyti: 882 m. vasarą karalius Liudvikas III nukrito nuo žirgo. 882 m. rugpjūčio 5 d. nuo patirtų traumų jis mirė, nepalikęs palikuonių.

Antroji kryptis: adresatas – Liudviko III dvaras

Neatmetama galimybė, kad ši giesmė buvo adresuota vakarų frankų aristokratijai, t. y. savam dvarui.

Įveikęs nesutarimus dėl paveldėjimo principo įgyvendinimo ir pasidalijęs karalystę su savo broliu Karlomanu, apie ką užsimenama septintoje giesmės eilutėje (*Thaz gideilder thanne sar mit Karlemanne*), Liudvikas turėjo apginti savo, kaip suvereno, teisę prieš bažnyčią. Vienas pagrindinių Liudviko oponentų buvo įtakingas Reimso arkivyskupas Hinkmaras (806-882). Dar ginče dėl karalystės padalijimo jis nepalaikė Liudviko valstybės kanclerio Gozleno iš Sen Deni pozicijos ir pasisakė už vieningos valstybės išsaugojimą (Schmitz 1979, 463-486).

Naujas konfliktas išsiplieskė 800-802 m. dėl dviejų vyskupų (Nuajon (Noyon) ir Bovė (Beauvais) paskyrimo). Remiantis IX a. praktika, naujas vyskupas buvo skiriamas bažnyčios, suderinus kandidatą su valdovu. Liudvikui pareiškus savo poziciją, Hinkmaras apkaltino karalių dėl kišimosi į bažnyčios vidinius reikalus. Savo laiškuose Hinkmaras primena Liudvikui jo amžių, jaunystę (septyniolika metų), politinės brandos neturėjimą ir pataria, užuot kišęsis į bažnyčios reikalus, pasiryžti kovai su normanais. Net po įvykių prie Sokūro, Reimso arkivyskupas nesiliovė žeminęs karalių. Išsamiausiuose vakarų frankų Sen Bertino vienuolyno analuose, *Annales Bertiniani*, kurių trečiąją dalį, vaizduojančią 861-882 metus, kaip manoma, sukūrė pats Hinkmaras, Reimso arkivyskupas menkina Liudviko vaidmenį mūšyje prie Sokūro. Liudvikas vaizduojamas kaip bailus karalius, pasitraukęs iš mūšio lauko. Be to, Hinkmaras mokėjo talentingai panaudoti prieš Liudviką ir teologinius argumentus: karalius privalo paklusti bažnyčiai, nes vyskupas karūnuoja ir patepa karalių. Karalius – aukščiausios valdžios gavėjas, tačiau valdžia nėra prigimtinė, bet suteikiama bažnyčios.

Žiūrint iš šio konflikto perspektyvos, Liudviko giesmė – tai karaliaus polemika su Hinkmaru ir savo, kaip suvereno, pozicijos stiprinimas, nes atsako į pagrindinius Hinkmaro priekaištus:

Pirmasis priekaištas: Liudvikas jaunas ir nepatyręs karalius

Kai 879 m. mirė senas karalius Liudvikas II Mikčius, Liudvikui III buvo septyniolika metų. Visam Liudviko dvarui buvo akivaizdu, kad karalius jaunas ir nepatyręs, kuo mielai pasinaudojo Hinkmaras. Giesmėje šio akivaizdaus fakto nebandoma nuslėpti: „*kind warth her faterlo*“ (e. 3). Tačiau, skaitant kūrinį, ne karaliaus amžius atsiranda dėmesio centre. Giesmininkas meistriškai sugebėjo akcentuoti kitus Liudviko gebėjimus, kurie gali kompensuoti brandaus amžiaus neturėjimą. Visų pirma, išryškintas jaunojo karaliaus dosnumas ir meilė savo broliui:

Thar dideilter thanne sar mit Karlemanne,

bruoder sinemo, thia czala wunniono.“ (e. 7-8).

Epochoje, kurioje varžybos dėl sosto neretai virsdavo ilgus metus trunkančiais karais, Liudviko sprendimas atiduoti broliui Karlomanui Akvitaniją ir Burgundiją, liudijo, anot giesmės autoriaus, apie jaunojo karaliaus išmintį bei politinę brandą. Antra, pabrėžiamas karaliaus gebėjimas greitai įvertinti situaciją ir priimti sprendimus. Sužinojęs apie normanų įsiveržimą (e. 24), Liudvikas nedelsdamas grįžta į savo karalystę. Trečia, nepaisydamas savo amžiaus, jis pažįsta ir gerbia feodalinę santvarką. Kiekvienam, kas dalyvaus žygyje, Liudvikas žada atlygį, kaip to reikalavo paprotys: kas žus mūšio lauke, bus atlyginta jo giminaičiams (e. 40-41). Taigi, nors Liudvikas ir yra jaunas, tačiau jis nestokoja išminties, valios, gebėjimų vadovauti, kurie būtini tikram valdovui.

Antrasis priekaištas: Liudvikas – bailyš, nes pasitraukė iš mūšio lauko

Kaip atsakas į Hinkmaro priekaištus, neva karalius vengia tiesioginės kovos su normanais, giesmė pateikė drąsaus ir savimi pasitikinčio karaliaus paveikslą. Išgirdęs Dievo šaukimą „*hilph minan liutin!*“ (e. 23), Liudvikas nedvejoja ir yra pasiryžęs kovoti, kol mirtis sustabdys jį (e. 25). Vaizduodamas vykstantį mūšį, giesmininkas nepraleidžia progos pabrėžti, kad visi vyrai kovėsi drąsiai, bet „*nichein soso Hludwig*“ (e. 50). Karalius ne tik drąsus, bet ir pats yra drąsos šaltinis: jis nuolat drąsina savo bendražygius.

Trečiasis priekaištas: Bažnyčia – karaliaus valdžios davėja

Vienas reikšmingiausių šio kūrinio tikslų buvo polemika su Hinkmaro požiūriu į karališkos valdžios prigimtį. Giesmėje atstovaujama pozicijai, kad karaliumi tampama ne bažnyčios palaiminimu (patepimu), bet Dievo malone. Kaip Senajame Testamente Dievas pasirinkdavo savo išrinktajai tautai karalių, taip ir frankams Dievas parinko Liudviką. Šita mintis pristatoma pačioje giesmės pradžioje:

kind warth her fatherlos. thes warth imo sar buoz:

holoda inan truhtin, magaczogo warth her sin. (e. 3-4)

Dievas, o ne kas kitas, davė Liudvikui valdžią, bendražygius bei „*stuol hier in Vrankon*“, t. y. sostą frankų žemėje (e. 6). Karūnavimo apeigos, vykusios dar 879 m., net neminimos, nes yra visiškai nereikšmingas įvykis. Galima teigti, kad giesmėje atmetama bet kokia mintis apie bažnyčios tarpininkavimą tarp Dievo ir karaliaus. Dievas pats nuo mažens auklėjo Liudviką (e. 4), kalbėjosi su juo tiesiogiai (e. 23; 25-26), lėmė, kad Liudvikas laimėtų mūšį prieš normanus (e. 54).

Anot Haubrichso (1995, 139), pagrindinis giesmės tikslas – ne pristatyti mūsų bei jo herojų (toks siekis būtų perteklinis, kadangi tekstas buvo skirtas gerai informuotai publikai), bet pateikti šio įvykio interpretaciją.

Atsakykite į klausimus:

- Įvardykite faktus apie Liudviko giesmės rankraštį bei jo išskirtinumą lyginant su kitais IX a. rankraščiais.
- Kas yra žinoma apie Liudviko giesmės autorių ir užsakovą?
- Pristatykite pagrindinius istorinius faktus apie frankų karalių Liudviką.
- Ką reiškia giesmės antraštėje pavartotas žodis *teutonicus* ir kokia jo etimologija?
- Kokiais istoriniais įvykiais remiasi giesmės siužetas?
- Aptarkite kalbinę situaciją IX a. Frankų valstybėje.
- Aptarkite Liudviko giesmės kompoziciją.
- Darant prielaidą, kad giesmės adresatas – *rytų* frankai, nustatykite, kokių propagandinių tikslų buvo siekiama Liudviko giesme. Pagrįskite savo nuomonę remdamiesi tekstu.
- Kaip vaizduojamas frankų tautos, o ypač karaliaus Liudviko, santykis su Dievu? Kokių santykių modeliu remiasi šis vaizdavimas?
- Kaip galima paaiškinti detalaus mūsų vaizdavimo nebuvimą Liudviko giesmėje?
- Darant prielaidą, kad giesmės adresatas – *vakarų* frankai, nustatykite, kokių propagandinių tikslų buvo siekiama Liudviko giesme. Pagrįskite savo nuomonę remdamiesi tekstu.
- Įvardykite konflikto tarp arkivyskupo Hinkmaro bei karaliaus Liudviko priežastis.
- Remdamiesi tekstu, pristatykite Liudviko dvaro atsakymus į vyskupo Hinkmaro kritiką.
- Įvardykite galimus Liudviko giesmės adresantus.
- Išanalizuokite žemiau pateiktą ištrauką iš *Liudviko giesmės*. Įvardykite pagrindinius eilėdaros principus:

Einan kuning uueiz ih, Heizsit her Hludui,
Ther gerno gode thionot: Ih uueiz her imos lonot.
Kind uuarth her faterlos. Thes uuarth imo sar buoz:
Holoda inan truhtin, Magaczogo uuarth her sin.
Gab her imo dugidi, Fronisc githigini,
Stuol hier in Urankon. So bruche her es lango! (e. 1-6)

3. Senųjų vokiečių aukštaičių giesmių vertimas į lietuvių kalbą

3.1. *Hildebrando giesmės vertimas*

1. Girdėjau, [žmonės] pasakoja,
2. Kad du varžovai [dvikovai] stojo,
3. Hildebrandas ir Hadubrantas, tarp dviejų kariaunų.
4. Sūnus ir tėvas, suruošė savo ginklus,
5. Paruošė savo šarvus, apsijuosė kalavijus
6. Didvyriai pavirš žiedmarškių. Tada išjojo vienas link kito.
7. Hildebrandas, Heribranto sūnus, tarė. Jis buvo vyresnis vyras,
8. Gyvenimo daugiau patyręs. Jis pradėjo klausinėti,
9. Žodžiais nesišvaistė, kas jo tėvas
10. Tarp tautos vyrų, < ... >
11. < ... > ar kieno giminei tu priklausai.
12. Jei tu man vieną pasakysi, žinosiu visus kitus,
13. Jaunuoli. Karalystėje pažįstu visus didikus.
14. Hadubrantas tarė, Hildebrando sūnus:
15. Man sakė mūsų žmonės,
16. Seni ir išmintingi, menantys senus laikus,
17. Kad mano tėvas buvo Hildebrandas, aš vadinausi Hadubrantas.
18. Kadaise jis į Rytus patraukė, nuo Odoakro neapykantos pabėgo,
19. Kartu su Teodoriku. Su juo daugybė jo didikų.
20. Jis paliko savo žemėje vaiką mažą,
21. Žmoną namuose su mažu sūnumi,
22. Palikimo netekusio. Į Rytus jis išjojo.
23. Ditrichui buvo reikalingas
24. Mano tėvas. Jis buvo likęs be draugų.
25. Odoakrui jis buvo priešas,
26. Mylimiausias karžygys Ditrichui.
27. Jis visada buvo kariaunos priešaky. Jam mūšis buvo prie širdies.
28. Žinomas buvo jis drąsiųjų vyrų tarpe.
29. Nemanau, kad jis dar tarp gyvųjų.

30. Hildebrandas tarė: tebūna Dievas danguje man liudininkas,
31. Kad dar niekada tau su artimesniu žmogumi
32. Neteko kovoti.
33. Tada nusimovė jis nuo rankos apyranę,
34. Iš aukso padarytą, kurią jam davė karalius,
35. Hunų valdovas: „aš duodu ją tau draugystės vardan.“
36. Hadubrandas tarė, Hildebrando sūnus:
37. Ištiesta ietimi vyrui dera dovanas priimti,
38. Smaigalys prieš smaigalį!
39. Tu, senas hune, esi kupinas klastos,
40. Savo žodžiais apsvaiginti mane sieki, savo ietį į mane mesti nori.
41. Sulaukei savo amžiaus, nes nuolat klasta vadovavaisi.
42. Man sakė jūrininkai
43. Keliavę į vakarus per didįjį vandenį, kad žuvo jis.
44. Miręs yra Hildebrandas, Heribranto sūnus.
45. Hildebrandas tarė, Heribranto sūnus:
46. „Sprendžiu iš tavo šarvų,
47. Namuose turi gerą valdovą,
48. Kad jo karalystėje netapai išstremtuoju“.
49. Hildebrandas tarė: „Dieve galingasis, vargas mums! Nelaimė artinasi!
50. Klajojau šešiasdešimt vasarų beigi žiemų po svetimus kraštus,
51. Kvojau pirmosiose gretose,
52. Tačiau nė prie vienos pilies nelaukė manęs mirtis.
53. O dabar teks nuo savo vaiko kalavijo žūti,
54. Nuo jo kardo kristi, arba jo žudiku pavirsti.
55. Tu gi gali, jei užteks tau drąsos,
56. Iš senojo vyro šarvus atimti,
57. Jį apiplėšti, jei [kovą] laimėsi.
58. Hildebrandas kalbėjo: bails būtu tarp Rytų vyrų tas,
59. Kas atsisakytų dabar su tavimi kautis, kai tu taip trokšti
60. Dvikovos: Tegul likimas sprendžia!
61. Kas šiandien galės girtis šarvais
62. Ir kas šių dviejų žiedmarškių šeimininku bus.“

63. Pirmiausia surėmė jie ietis,
64. Aštrius ginklus, kad net įstrigo skyduose.
65. Po to susigrūmė skydais,
66. Daužė kardais vienas į kitą,
67. Kol skydų visai nebeliko,
68. Kalavijais sukapoti į gabalus buvo...

3.2. *Muspilli giesmės vertimas*

1. [...] ateis jo diena, kai jis turės mirti.
2. Kai tik siela iškeliaus
3. Ir paliks kūną gulėti,
4. Ateis viena kariauna nuo dangaus žvaigždžių,
5. O kita iš pragaro ugnies: dėl sielos jos susikaus.
6. Nerimauti turi siela, kol nebus nuspręsta,
7. Kuri iš kariaunų ją pasiims.
8. Jei ją šėtono tarnai laimės,
9. Nuves ją iškart, kur kančios jos laukia –
10. Į ugnį bei tamsą: tai yra tikrai baisu.
11. Jei ją pasiims tie, kurie ateina iš dangaus
12. Ir ji angelams priklausys,
13. Jie nuves ją iškart į dangaus karalystę.
14. Ten gyvenimas be mirties, šviesa be tamsos,
15. Namai be rūpesčių: ten niekas neserga.
16. Nes kas rojuje įsikurs,
17. Namus danguje [pasistatys], tuo bus visai pasirūpinta.
18. Todėl būtina
19. Kiekvienam žmogui savo širdį ugdyti,
20. Dievo valią mielai vykdyti,
21. Pragaro ugnies atkakliai vengti,
22. Pragaro ugnies kančių: ten paruošęs šėtonas senasis³⁸
23. Karštąjį ugnį. Tai turi prisiminti,
24. Ir dėl to sielotis tas, kas žino, kad nusidėjo.
25. Vargas tam, kas tamsoje už savo nuodėmes atgailaus
26. Pragaro ugnyje degs: tai tikrai baisi dalia,
27. Kai žmogus šaukiasi Dievo, o niekas neateina jam į pagalbą.
28. Tikisi gailestingumo nelaiminga siela,
29. Bet jos neatsimena dangaus Dievas,

³⁸ Anot Haugo, *Satanasz altist* reiškia „senasis priešas“ (Haug 1991, 1072).

30. Nes čia žemėje nedarė, kas priklauso.
31. Kai galingasis karalius teismą sušauks
32. Prieš jį stoti turės visos tautos,
33. Nes nė vienas žmogus neišdrįs šaukimo praleisti,
34. Nė vienas žmogus, kuris turi stoti prieš teismą.
35. Ten turės jis teisėjui atsakyti,
36. Už tai, ką žemėje nuveikė.
37. Girdėjau, ką pasakoja pasaulio tėkmę išmanantieji,
38. Kad turi Antikristas su Eliju susikauti.
39. Priešas yra apsiginklavęs, tarp jų įvyks mūšis.
40. Varžovai ypač stiprūs, ginčas galingas.
41. Elijas kaunasi už amžinąjį gyvenimą.
42. Jis nori teisuoliams karalystę užtikrinti.
43. Jam padės tas, kuris danguje viešpatauja.
44. Antikristas kovoja senojo priešo pusėje,
45. Šėtono pusėje, kuris jį pražudys³⁹.
46. Todėl kovos lauke sužeistas jis kris
47. Ir tokiu būdu bus nugalėtas.
48. Tačiau mano daugelis... Dievo tarnų,
49. Kad Elijas šioje kovoje sužeistas bus.
50. Kai Elijo kraujas ant žemės nulašės,
51. Užsidegs kalnai, nė vieno medžio neliks stovėti,
52. Nė vieno žemėje, vanduo išgaruos.
53. Pelkė išdžius, suliepsnos dangus,
54. Mėnulis nukris, užsidegs visa žemė⁴⁰.
55. Nė vieno akmens nebeliks, kai žemėje atpildo diena ateis.
56. Ji ateis su ugnimi, užklups žmones.
57. Negalės žmogui nei giminaitis padėti *muspilli* metu.
58. Kai drėgna žemė visa sudegs
59. Ir ugnis bei vėjas ją visą nusiaubs,

³⁹ Viena iš *Muspillio* paslapčių: nėra žinomi kiti tekstai, kuriuose šėtonas pats pražudytų Antikristą. Tačiau *der inan uarsenkan scal* neleidžia jokio kito vertimo. Minis teigimu, nesutapimą galima paaiškinti tuo, kad tekste trūksta eilučių (Minis 1966, 57).

⁴⁰ Pavartotas žodis *mittilagart* reiškia, anot Müllerio, terpę tarp dangaus ir pragaro (Müller 2007, 364).

60. Kur tavo marka⁴¹, kurioje anksčiau koveisi su giminaičiais?
61. Marka sudeginta, siela supančiota.
62. Jei nepažinojo atgailos, kelias tiesiai į pragarą.
63. Todėl gera žmogui, kai jis stos prieš teismą,
64. Jei jis kiekviename reikale teise vadovavosi.
65. Jis neturi sielvartauti, kai pats prieš teismą stos.
66. Nežino nedorėlis, kokį stebėtoją jis turi,
67. Kai kyšininkaujant teisingumą paniekina,
68. Kad velnias šalia jo slapčia stovi.
69. Jis yra suskaičiavęs kiekvieną nusižengimą,
70. Ką žmogus anksčiau ar vėliau blogo padarė,
71. Jis viską ir išpasakos, kai ateis į teismą.
72. Todėl nė vienas žmogus neturėtų niekada kyšio priimti.
73. Kai dangaus ragas pasigirs,
74. Ir leisis į kelionę tas, kuris teis mirusiuosius ir gyvus⁴²,
75. Tada pakils su juo milžiniška kariauna.
76. Ji tokia galinga, kad jos nieks nugalėti neįstengs.
77. Tada atvyks jis į teismo vietą, kuri yra numatyta:
78. Ten vyks teismas, apie kurį buvo kalbėta.
79. Tada patrauks angelai į marką,
80. Prikels žmones, atiduos teismui⁴³.
81. Tada turės visi žmonės be išimties iš dulkių pakilti,
82. Iš kapų pančių išsivaduoti, ir atgaus jie savo kūną,
83. Kad kiekvienas savo reikalą išdėstyti galėtų
84. Ir pagal savo veiksmus nuosprendį išgirstų.
85. Ir atsisės ten tas, kuris teismą vykdys,
86. Ir teisti turės mirusiuosius ir gyvus.
87. Ir stovės aplink jį angelų būrys

⁴¹ Karolio Didžioje laikais *marką* vadindavo teritoriją, besiribojančią su kitomis valstybėmis. Marka buvo labai svarbi kariniu požiūriu, nes turėjo apginti visą Karolio imperiją nuo priešų. Jos teritorijoje vyko kariniai susirėmimai. Markas valdė markgrafai, kurie turėjo didesnę įtaką imperijoje nei grafai, kurių valdos buvo imperijos viduryje.

⁴² Šių eilučių interpretavimas smarkiai skiriasi. Šiame vertime pristatoma Haugo rankraščio versija. Alternatyva: Müller (2007, 206).

⁴³ *Muspilli* giesmėje vartojamas žodis *ding*, skiriasi nuo *suoma* ir *mahal*. Žodis *ding* kilęs iš germanų teisinės sistemos ir reiškia genties teismą pagal germanų teisę.

88. Bei gerų žmonių būrys galingas.
89. Prieš teismą stoja daugybė iš numirusių prisikėlusiujų.
90. Nė vienas žmogus nė menkniekio negalės nuslėpti:
91. Ranka kalbės, galva liudys,
92. Visos kūno dalys net mažiausias pirštelis
93. Kokių nusikaltimų jis tarp žmonių padarė⁴⁴.
94. Nė vieno tokio gudraus žmogaus nėra, kad galėtų ten [teisme] pameluoti.
95. Kuris nuslėpti įstengtų nors vieną darbą,
96. Kad jis karaliui nežinomas liktų.
97. Nebent išmaldomis į savo pusę palenktų
98. Bei pasninku savo kaltę išpirktų.
99. Bebaimis gali būti, kas atgailą atliko,
- 99a. Kai stos prieš teismą.
100. Tada bus įneštas Viešpaties kryžius
101. Ant kurio švenčiausias Kristus prikaltas buvo.
102. Tada parodys žaizdas, kurias patyrė
103. Kurias jis iš meilės žmonėms iškentėti turėjo...

⁴⁴ Šios eilės puseiliai sukeisti vietomis.

3.3. *Liudviko giesmės vertimas*

Tai vokiečių daina apie karalių Liudviką, Liudviko sūnų, kuris taip pat buvo karalius.

1. Pažįstu vieną karalių, jo vardas – Liudvikas,
2. Uolai jis Dievui tarnauja: žinau, Jis jam už tai atlygins.
3. Jaunystėje neteko jis tėvo. Tačiau iškart gavo pastiprinimą⁴⁵.
4. Viešpats pasiėmė jį į savo globą, Jis tapo jo auklėtoju.
5. Dievas apdovanojo jį dorybėmis, nuostabiąją palydą,
6. Jis davė jam frankų sostą. Tevaldo⁴⁶ jis ilgai!
7. Tada pasidalijo jis greitai su Karlomanu,
8. Savo broliu, visomis valdomis⁴⁷
9. Kai tai viskas įvyko, užsinorėjo Dievas jį patikrinti,
10. Ar jis išbandymus toks jaunas atlaikys.
11. Jis pasiuntė pagonis jūros keliais,
12. [Norėdamas] frankams jų nuodėmes priminti.
13. Kas buvo laikomas prarastu, tapo išrinktuuju.
14. Skausmingą bausmę teko patirti [tam], kas anksčiau nedorai gyveno.
15. Kas vagis buvo ir iš to išsigydė,
16. Pasuko atgailos keliu⁴⁸, nuo to laiko tapo doru žmogumi.
17. Kas buvo melagis, kas buvo plėšikas,
18. Kas buvo pilnas palaidumo, kiekvienas už tai atgailavo.
19. Karalius buvo išvykęs, visa karalystė buvo sutrikusi.
20. Kristus užsirūstino: skaudžiai turėjo atlyginti [karalystė].
21. Tačiau Dievas pasigailėjo jų, Jam buvo žinomos jų bėdos.
22. Jis liepė karaliui Liudvikui tučtuojau tenai išjoti.
23. „Liudvikai, mano karaliau, padėk mano tautai!
24. Normanai smarkiai spaudžia.“
25. Liudvikas kalbėjo: „Viešpatie, padarysiu,

⁴⁵ Sva. *buoz* reiškia „pakaitalas“ (Köbler 1993, 287).

⁴⁶ Sva. *brūhhan* – „naudotis, valdyti“; pažodžiui: „nesinaudoja jis sostu ilgai“.

⁴⁷ Sva. *uuunni* / *wunni* – „džiaugsmas, malonumas, patogumas“. Anot Müllerio, šis senosios vokiečių aukštaičių žodis taip pat reiškia ir „ganykla“. Müller verčia kaip „žemės“ (2007, 73). Tekstas neprieštarauja tokiam vertimui, bet ir nepatvirtina jo.

⁴⁸ Pažodžiui „pasiėmė savo pasninką“.

26. Jei mirtis man nesutrukdys, viską ką liepsi.“
27. Tada atsisveikino jis su Dievu, iškėlė karo vėliavą,
28. Patraukė į frankų žemę, normanų pusėn.
29. Dievui dėkojo, kas jo ten laukė,
30. Sakydami: „Mano valdove, ilgai tavęs mes laukiame“.
31. Garsiai sušuko Liudvikas gerasis:
32. „Nusiraminkite, bičiuliai, mano karo draugai.
33. Dievas atsiuntė mane čionai, jis pats man tai paliepė,
34. Jei tai jums vertinga, čia kovoti,
35. savęs netausoti, kol jūsų neišgelbėsiu.
36. Noriu, kad manimi sektų visi Dievo tarnai.
37. Mums gyventi skirta, tiek ilgai, kiek nori to Kristus.
38. Nori jis mūsų mirties – jo galiose.
39. Kas mūsųje⁴⁹ Dievo valią vykdys,
40. Ir gyvas liks, atlyginsiu jam.
41. Kas liks mūsų lauke, atlyginsiu jo giminei“.
42. Tada paėmė jis savo skydą ir ietį. Drąsiai jis išjojo.
43. Norėjo sužinoti tiesą⁵⁰ apie savo priešą.
44. Jam nereikėjo ilgai laukti: [greit] rado jis normanus.
45. Dievui dėkojo, nes pamatė, ką troško.
46. Karalius jojo drąsiai, giedodamas šventąją dainą.
47. Ir visi kartu giedojo „Kyrie eleison“⁵¹.
48. Giesmė sugiedota, mūsų prasidėjo,
49. Kraujas pasirodė skruostuose: taip linksminosi frankai.
50. Visi kariai kovėsi lygiai, bet nieks negalėjo prilygti Liudvikui:
51. Greitas ir narsus, – tokia buvo jo prigimtis.
52. Vienus įveikė kardu, kitus nukovė ietimi.
53. Jis sukėlė savo priešams
54. Daug sielvarto. Vargas jiems amžinai!

⁴⁹ Tekste pavartotas vietosrieveiksmis *hier* („čia“), tačiau, sprendžiant iš konteksto, galima be didelių abejonių teigti, kad turima omenyje „šiame mūsųje“.

⁵⁰ Sva. *errachôn* sudarytas iš sva. *rachôn*, kuris verčiamas „sakyti“, „kalbėti“. Taigi pažodžiui reikėtų versti „norėjo kalbėtis su savo priešu“. Tačiau tolesnė veiksmo eiga prieštarauja tokiam sva. *rachôn* supratimui. Mülleris siūlo versti kaip „nustatyti“, „sužinoti tiesą“ (Müller 2007, 306).

⁵¹ *Kyrie eleison* (gr.: Viešpatie, pasigailėk).

55. Tešlovinamas galybių Dievas! Liudvikas laimėjo.
56. Visų šventųjų dėka jam buvo skirta laimėti.
57. Tegyvuoja Liudvikas, mūsų palaimintas karalius!
58. Pasiruošęs, kaip anais laikais, ateiti į pagalbą prispaustiems,
59. Tesaugo Viešpats jį savo malonėje.

4. Lietuvių-vokiečių kalbų sąvokynas:

Abatas (vyresnysis) – Abt (m)

Abatė (vyresnioji) – Äbtissin (f)

Abatija – Abtei (f)

Aliteracija – Stabreim (m)

Apreiškimas – Offenbarung (f)

Didikai (dg.) – Hochadel (m, Sg.)

Ekspozicija (kūrinio pradmė) – Exposition (f)

Galūninis rimas – Endreim (m)

Herojinė daina – Heldenlied (n)

Herojinė poezija – Heldendichtung (f)

Ilgoji eilutė – Langzeile (f)

Imperatorius – Kaiser (m)

Išganymo istorija – Heilsgeschichte (f)

Kapituliarijos (dg.) – Kapitular (n), -rien

Karaliaus rūmai – Pfalz (f)

Katedros mokykla – Domschule (f)

Majordomas – Hausmeier (m)

Omažas – Huldigung (f)

Ordalija – Gottesurteil (n)

Pasakojimas pirmuoju asmeniu – Ich-Erzählung (f)

Paskutinis teismas – Jüngstes Gericht (n)

Patepimas – Salbung (f)

Piligrimų namai – Pilgerhaus (n)

Pranašas – Prophet (m)

Puseilis – Halbzeile (f)

Rimas – Reim (m)

Samdinys – Söldner (m)

Siuzerenitetas – Oberherrschaft (f)

Šventoji Romos imperija – Heiliges Römisches Reich (n)

Tautų kraustymasis – Völkerwanderung (f)

Tradicija (rašytiniai paminklai) – Überlieferung (f)

Varžybinis teismas – Kampfurteil (n)

5. Literatūros sąrašas:

- Angenendt, Arnold. 1990. *Das Frühmittelalter. Das abendländische Christentum von 400 bis 900*. Stuttgart: Verlag W. Kohlhammer.
- Baesecke, Georg. 1944. *Das Hildebrandlied*. Halle: Niemeyer Verlag.
- Baesecke, Georg. 1918. Muspilli. *Sitzungsberichte der preußischen Akademie der Wissenschaft* (21). 414–442.
- Bergmann, Rudolf (red.). 2013. *Althochdeutsche und altsächsische Literatur*. Berlin: De Gruyter.
- De Boor, Helmut. 2004. *Das Nibelungenlied*. Köln: Parkland Verlag.
- De Boor, Helmut. 1979. Die deutsche Literatur. Von Karl dem Großen bis zum Beginn der Höfischen Dichtung. 770-1170. *Geschichte der deutschen Literatur. Von den Anfängen bis zur Gegenwart*. De Boor, Helmut / Newald, Richard (red.). Band 1. München: C. H. Beck.
- De Vries, Jan. 1956. *Altgermanische Religionsgeschichte*. Band I. Berlin: De Gruyter.
- Doria, Arianna. 2003. *Frau Ava*. Trieste: Edizioni Parnaso.
- Einhardas. 2005. *Karolio Didžiojo gyvenimas*. Čiurinskas, Mintautas (red.). Vilnius: Aidai.
- Erb, Ewald. 1976. *Geschichte der deutschen Literatur. Von den Anfängen bis 1160*. I. Band. Berlin: Volk und Wissen.
- Finger, Heinz. 1977. *Untersuchungen zum Muspilli*. Göppingen: Kümmerle Verlag.
- Gutenbrunner, Siegfried. 1978. *Von Hildebrand und Hadubrand. Lied-Sage-Mythos*. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag.
- Haendler, Gert. 1985. *Die lateinische Kirche im Zeitalter der Karolinger*. Berlin: Evangelische Verlagsanstalt.
- Haubrichs, Wolfgang. 1995. Die Anfänge: Versuche volkssprachlicher Schriftlichkeit im frühen Mittelalter. Band I / 1. *Geschichte der deutschen Literatur von den Anfängen bis zum Beginn der Neuzeit*. Heinzle Joachim (red.). Tübingen: Max Niemeyer.
- Haug, Walter / Vollmann, Benedikt. 1991. *Frühe deutsche Literatur und lateinische Literatur in Deutschland 800-1150*. Band I. Frankfurt / Main: Deutscher Klassiker Verlag.
- Haug, Walter. 1977. Das Muspilli. *Zweimal Muspilli*. Haug, Walter / Mohr, Wolfgang (red.). Tübingen: Max Niemeyer. 24–79.
- Heimann, Heinz-Dieter. 1997. *Einführung in die Geschichte des Mittelalters*. Stuttgart: Verlag Eugen Ulmer.
- Hennings, Thordis. 2003. *Einführung in das Mittelhochdeutsche*. Berlin: De Gruyter.
- Knefelkamp, Ulrich. 2003. *Das Mittelalter*. Paderborn: Ferdinand Schöningh.

- Köbler, Gerhard. 1993. Althochdeutsches Wörterbuch. 4. Auflage. Interneto prieiga (2016-05-01): <http://homepage.uibk.ac.at/~c30310/ahdwbhin.html>.
- Kolb, Herbert. 1964. Vora demo muspilli. *Zeitschrift für deutsche Philologie* (83). 2–33.
- Le Goff, Jacques. 1984. *Die Geburt des Fegefeuers*. Stuttgart: Klett-Cotta.
- Merkt, Andreas. 2005. *Das Fegefeuer. Entstehung und Funktion einer Idee*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Miccoli, Giovanni. 2004. Die Mönche. *Der Mensch des Mittelalters*. Le Goff, Jacques (red.). Essen: Magnus Verlag. 47-86.
- Millet, Victor. 2008. *Germanische Herldendichtung im Mittelalter*. Berlin / New York: Walter de Gruyter.
- Minis, Cola. 1966. *Handschrift, Form und Sprache des Muspilli*. Philologische Studien und Quellen (35). Berlin: Erich Schmidt Verlag.
- Mitis, Oskar. 1954. Die Personen des Hildebrandliedes. *Schriften des Vereines für Geschichte des Bodensees und seiner Umgebung* (72). . 31-38.
- Mohr, Wolfgang. 1977. Über das Muspilli. *Zweimal Muspilli*. Haug, Walter / Mohr, Wolfgang (red.). Tübingen: Max Niemeyer. 6–24.
- Mühling, Markus. 2007. *Grundinformation Eschatologie*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Müller, Rober. 1980. Das Ludwigslied – eine Dichtung im Dienste monarchischer Propaganda für den Kampf gegen die Normannen? In: *Sprache-Text-Geschichte*. Stein, Peter (red.). Göppingen. 441-477.
- Nausėdas, Vladas. 1980. *Nibelungų giesmė*. Vilnius: Vaga.
- Nausėdas, Vladas. 2002. *Gudruna*. Vilnius: Vaga.
- Petrauskas, Rimvydas. 2005. Apie valdovą ir jo biografą. *Einhardas. Karolio Didžiojo gyvenimas*. Vilnius: Aidai. 3-14.
- Riché, Pierre. 2009. *Die Welt der Karolinger*. Stuttgart: Reclam.
- Rupp, Heinz / Lang, Ludwig (red.). 1986. *Deutsches Literatur-Lexikon*. Band 10. 3. Auflage. Bern: Francke Verlag.
- Schmitz, Gerhard. 1979. Hinkmar von Reims, die Synode von Fismes 881 und der Streit um das Bistum Beauvais. *Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters* (35).
- Schneider, Hermann. 1962. Muspilli. *Kleine Schriften zur germanischen Heldensagen und Literatur des Mittelalters*. Halbach, Kurt / Mohr, Wolfgang (red.). Berlin: De Gruyter. 165–194.
- Schröder, Franz Rolf. 1933. *Quellenbuch zur germanischen Religionsgeschichte*. Berlin u. Leipzig: De Gruyter.

- Schulze, Hagen. 2005. *Kleine deutsche Geschichte*. 7. Aufl. München: Deutscher Taschenbuch.
- Smolak, Kurt. 2001. Bescheidene Panegyrik und diskrete Werbung: Walahfrid Strabos Gedicht über das Standbild Theoderichs in Aachen. *Karl der Große und das Erbe der Kulturen*, Erkens Franz-Reiner (red.). Berlin: Akademie Verlag. 89-110.
- Sonderegger, Stefan. 2003. *Althochdeutsche Sprache und Literatur*. 3. Auflage. Berlin: De Gruyter.
- Šventasis Raštas. *Senasis ir Naujasis Testamentas*. 1998. Vilnius: Lietuvos Katalikų Vyskupų Konferencija.
- Tilly, Michael. 2012. *Apokalyptik*. Tübingen / Basel: Franke Verlag.
- Ubl, Karl. 2014. *Die Karolinger. Herrscher und Reich*. München: C.H. Beck.
- Weddige, Hilbert. 2003. *Einführung in die germanistische Mediävistik*. München: C.H. Beck.
- Wehrli, Max. 1997. *Geschichte der deutschen Literatur im Mittelalter*. Stuttgart: Reclam.